

Fas-, tomt- och husbeskrivningar

Anders Söderberg

I det följande presenteras utgrävningsytan, tomternas stadsgårdar och de enskilda husen fasvis, i faser och underfaser. Fasbeskrivningarna presenteras tillsammans med planer av utgrävningsytan med husens vägglinjer och härdar markerade, och husen presenteras tomtvis illustrerade med planer där tillhörande anläggningsnummer lagts in. Husens lergolv är inte accentuerade på planerna, t.ex. skuggade, då detta arbete inte rymts inom rapportarbetets ramar. Husbeskrivningarna beskriver endast hus och passager med tillhörande anläggningar, men på bifogad cd-skiva finns en anläggningslista där samtliga 419 anläggningar från undersökningen finns kortfattat beskrivna.

Under fältarbetet upprätthölls ingen strikt gemensam terminologi i dokumentationen, och i rapportens husbeskrivningar redovisas anläggningarna med de ursprungliga rubriker de fått i sina anläggningsbeskrivningar. Under grävningen användes dessutom ett förenklat begrepp om väderstrecksförhållandena, där Stora Gatan fick representera söder istället för sitt verkliga väderstreck i förhållande till utgrävningsytan, som är sydost. Därför har väderstrecksangivelserna här korrigerats 45 grader motsols i förhållande till de ursprungliga angivelserna i anläggningsbeskrivningarna. Detta har genomförts i husbeskrivningarna såväl som i anläggningstabellen. I anläggnings- och skiktbeskrivningar är också termen *k-jord* eller *kulturjord* flitigt använd, men i rapporten

har dessa termer istället ersatts med *avsatta lager*, *avsatt material* eller i få fall enbart *jord*. Termen har dock behållits i anläggningstabellen, liksom i profillagerlistorna som direkt citerar originallistorna.

Husbeskrivningarna stödjer sig på text från anläggningsbeskrivningarna och på observationer av husen i plan. Anläggningsbeskrivningarna, som fördes i fält, är sinsemellan ojämnt i fråga om utförlighet. Vissa anläggningar är mycket summariskt beskrivna, medan andra beskrivits över flera sidor och detta slår också igenom i husbeskrivningarna. Tidsramarna har inte medgett ett studium av de rutvis förda skiktbeskrivningarna under rapportarbetet, förutom i några enskilda fall. Vid beskrivningen av tomterna I till III har också upprättade fasrapportblanketter, med motiveringar och tolkningar av lager- och anläggningsrelationer, varit till hjälp.

Ambitionen med husbeskrivningarna är att de skall vara mera beskrivande än tolkande. På medföljande cd-skiva finns dock en hustabell med kortfattade uppgifter om husen, där ett något större utrymme givits för tolkningar av byggnadsskick och funktion. Hustabellen innehåller även uppmätningar av de enskilda husen. Dessa är utförda från de i efterhand rekonstruerade vägglinjerna. Den grafiska framställningen av husen bygger helt på Björn Petterssons och Mats Roslunds hustolkningar från 1990-talets början som finns redovisade

i plan i museets arkivmaterial, i några fall med smärre revideringar utförda i samråd med de bägge fältarbetsledarna. Varje husbeskrivning avslutas med översiktliga kvalitativa resuméer över fyndsammansättningen i rutorna inom husens vägglinjer. Anmärkningsvärda fynd redovisas med fyndnummer.

Hustyper

Terminologiskt vilar husbeskrivningarna på arkivmaterialet och på de artiklar om undersökningen som sedermera skrivits. Den terminologiska basen i beskrivningarna är därför de schematiska begreppen *bod*, *hantverkshus*, *flerfunktionshus*, *hörnhärdshus* och *mitthärdshus*.

Bodarna är de små parvis byggda hantverkshus för intensivt hantverk i zon I som framförallt präglar huvudfas III, men som långsamt börjar etableras på vissa tomter redan under huvudfas II.

Hantverkshusen är större hus med uppenbara spår efter hantverk som påträffas i zonen närmast gatan under huvudfas II innan dubbelbodar börjar uppträda. Begreppet används också om hus i zon II, i de fall då de visar mera intensiva spår av hantverksutövning.

Flerfunktionshusen tillhör tomtzon II och har varit förrådshus och ekonomibyggnader utan härdar. Ibland kan noteras spår efter verksamhet i dessa byggnader, i synnerhet efter vävning.

Hörnhärdshus betecknar de hus i zon III som varit försedda med hörnhärdar. Detta är de bostadshus dit matlagning och andra hushållsangelägenheter hänvisats. En historisk term för dessa byggnader är *stekarhus*, och detta begrepp används också i hustabellen.

Mitthärdshusen tillhör tomtzon IV och har ofta varit stadsgårdens största hus, ett bostadshus med mera social och representativ funktion. *Eldhus* och *hall* är etnologiskt och historiskt relevanta termer för dessa hus. I huvudfas III förekommer i några fall även hantverkshus med mitthärd i zonerna I och II, som givetvis inte skall förväxlas med hallarna.

Rapporten tränger inte in på djupet i frågeställningar om husens olika byggnadssätt. I de fall byggnadsmetod rörande specifika hus har konstaterats i den skrivna dokumentationen eller i senare artiklar och böcker finns dessa tolkningar angivna i husbeskrivningarna, liksom om byggnadsskicket tydligt framgår av planerna. Byggnadsskick och hustyper i det tidigmedeltida Sigtuna har tidigare behandlats av Björn Pettersson (1990), Jonas Ros (2009) och Karin Rosberg (2009). Terminologin i rapportens husbeskrivningar tar delvis stöd i sistnämnda arbete om vikingatida byggande i Mälardalen, där både flätverkshus, skiftesverkshus och stavverkshus samlas under det gemensamma begreppet *ramverkshus*.

Figur 18. T.n. Leena Drenzel. Med skottkärran Stefan Elgh. 11/4 - 1989.

Figur 19. Huvudfas I - Fas 1, 985 till 1000.

Huvudfas I - Fas 1, 985 till 1000

Fas 1 är den enda fasen i huvudfas I. Redan i denna första byggnadsfas fastslogs den struktur av ca 8 m breda tomtparceller, som var stabil genom alla de 10 faserna upp till 1200-talets mitt. Fyra till fem tomter kunde ses inom utgrävningsytan avgränsade av passager, förutom mellan tomterna III och IV där endast ett smalt dropprum skiljde tomterna åt. Under fas 1 finns dock inga spår av bebyggelse på tomt I längst i väster, utan endast fyra tomter finns, numrerade tomt II till V.

Under fas 1 gav stadsgårdarna intryck av att ha varit korta, endast upp till ca 20 m, och endast bebyggda med upp till tre hus vardera med bostadshus längst i sydost. Detta skiljde sig markant från bilden i fas 2, där den struktur var etablerad som skulle följa genom hela huvudfas II med 4 hus per stadsgård, hantverkshus och flerfunktionshus vid gatan och bostads- och hallbyggnader baktill.

Den synliga bebyggelsen utmärktes i fas 1 av enkla flätverkshus utan syllstockar, i flera fall lerklinade, med de vertikala stolparna förankrade direkt i marken. Alla de tidigaste husen hade inte nödvändigtvis utlagda lergolv utan golvet har i vissa fall utgjorts av den ursprungliga markytan, och troligen har bebyggelsen anlagts efter någon form av avröjning av denna. Profillager 2, ovan den naturliga leran benämnd lager 1, beskrivs som en grå eller gråbrun växthorisont som ibland visade inslag av träkol. Beskrivningen liknar det tunna grå lagret på glacialleran i kv. Humlegården, som beskrivits som ett svedjelager (Ljung & Wikström 2008:50f; 59).

I fas 1 fanns inga spår efter kavelbroläggningar, utan passagerna markerades av grävda NV-SO-orienterade grunda diken eller rännor som var upp till ca 1,4 m breda. I flera fall anslöt SV-NO-orienterade diken till dessa, löpande mellan husen. Några av dessa har även löpt in under husen och på tomt V fanns konstruktioner som berättade att de rännor som löpt under husens golv har varit täckta, i ett fall delvis med kasserade bordplankor från en båt.

Samtliga bostadshus i fasen har brunnit ned.

Detsamma gäller ett par av de enklare husen baktill på tomterna (hus 138 och 128).

Den generella fyndbilden i fasen är tydligt bostadsrelaterad, med svartgodskeramik i flera av husen och med spår av ett sparsamt hantverk med tonvikt på textil, läder och horn. Fyndet av en guldbarr i hus 376 är ett uppseendeväckande skattfynd som bör ha representerat ett avsevärt värde (Fnr 25981).

En dendrokronologisk datering (D 57161) från den norra hörnstolpen till hus 365 har använts vid fasdateringen: 981 ± 5 år, sedermera uppdaterad till 980 ± 5 år. Detsamma gäller en datering av ett prov (D 57164) från diket nordost om huset; $981 \pm 5(?)$ med den uppdaterade dateringen "efter 971" (tabell 10 sidan 165).

Fasplanen ger intryck av en tomtdisposition med korta stadsgårdar om två till tre hus med bostadshuset närmast huvudstråket i sydost (nuvarande Stora Gatan). Denna disposition har sedermera ifrågasatts och tanken har framlagts att gatan kanske inte funnits under stadens tidigaste bebyggelseskede utan att en enkel rad av tomter istället orienterat sig mot Mälarstranden (Tesch 2007b:89f). I sådana fall skulle endast de bakre ändarna av stadsgårdarna från fas 1 ha fallit inom utgrävningsytan, och de hus som grävdes fram närmast den södra schaktgränsen skulle i själva verket vara hallbyggnaderna från tomternas inre delar. De skulle då med sina mitthärdar funktionellt snarast vara att hänföra till zon IV, och övriga bostads- ekonomi- och eventuella hantverksbyggnader skulle fortfarande ligga kvar outgrävda under Stora Gatan och i kv. Kammakaren mitt emot.

Vid utgrävningen tolkades rännorna eller de grunda diken i passagerna som tomtgränsdiken från stadens anläggningsskede, en tolkning som ifrågasatts efter att undersökningen av kv. Professorn 1, 1999-2000 visade att motsvarande diken där grävts först i fas 3, genom befintliga kulturlager och ned i ursprunglig lera. Efter en förnyad genomgång av profilerna som visade att även de diken som syns i kv. Trädgårdsmästarens första fas grävts genom flertalet kulturlager,

befanns även dessa ha varit grävda under fas 3 och tanken om tomtrandsdiken reviderades av Tesch som istället framhävde deras dränerande funktion och en datering till huvudfas II (Tesch 2007b:90). Här uppstår emellertid ett problem vid betraktande av diket A 91 på tomt II i fas 1, som följer riktningen hos vägglinjerna i husen 376 och 104/377, och som tolkats ansluta till det långa passagediket A 79 i passage II. De bägge diken har således hållits för samtida under grävning och stratigrafibearbetning. Detsamma gäller den ränna som löpt under nordvästväggen från den täckta gropen under golvet till hus 365 på tomt V, för att därefter böja av och ansluta till det onummerade diket nordost om huset.

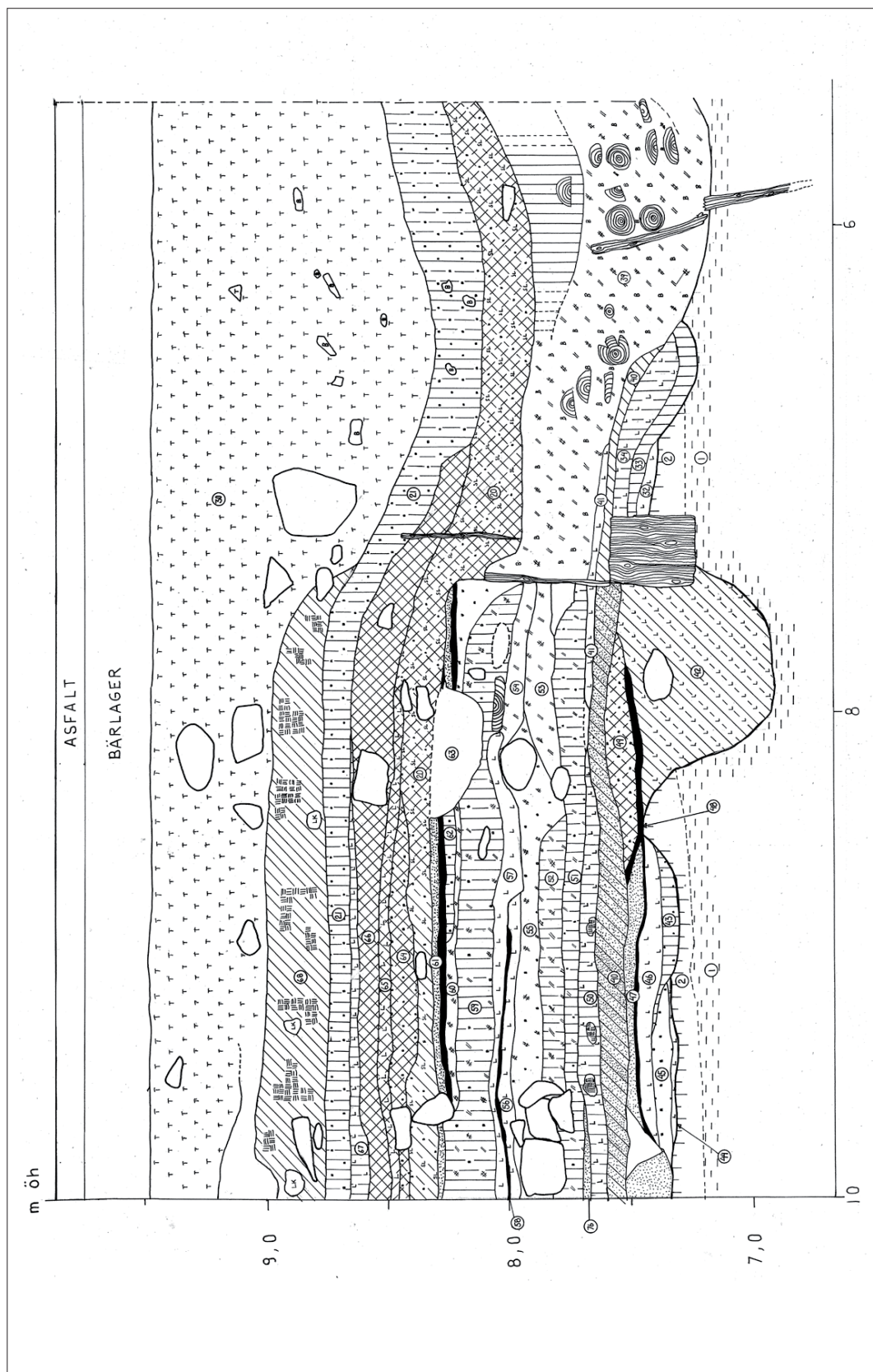
En förklaring till paradoxen med passagediken som grävts genom flera fasers kulturlager men som likväl relaterar till tvärrännor som bevisligen tillhört fas 1, kan vara att de till stora delar kan ha skapats redan i fas 1 men att de därefter regelbundet rensats genom att ackumulerat avfall grävts bort, långt upp i fassekvensen. Detta styrks av lager 39 i profil 5, som motsvarar fyllningen i A 79 från den

ursprungliga leran och uppåt (figur 21). I lagret syns trästockar tillhöriga kavelbroläggningar från faserna 4 och 5, och diket är flera gånger grävt genom omgivande kulturlager och sluts inte stratigrafiskt av lager som ligger både över passage och tomter på ömse sidor förrän i huvudfas III, efter att en sista avgrävning av kanten till tomt III ägt rum. Lager 39 beskrivs som en "ränna, omgrävd i flera omgångar" innehållande "gödsel, träflis, stora mängder ben och trästockar" i lagerbeskrivningen. Det stod således klart vid undersökningen att diket var omgrävt flertalet gånger. Detta kan också studeras i profil 4, längre upp i passagen (ej publicerad). Diket A 371 i passage III mellan tomterna IV och V är grävt genom äldre kulturlager just från fas 3 som Tesch konstaterat, och förefaller därefter slutas stratigrafiskt av en mer eller mindre isolerad stratigrafi som är passagens egen.

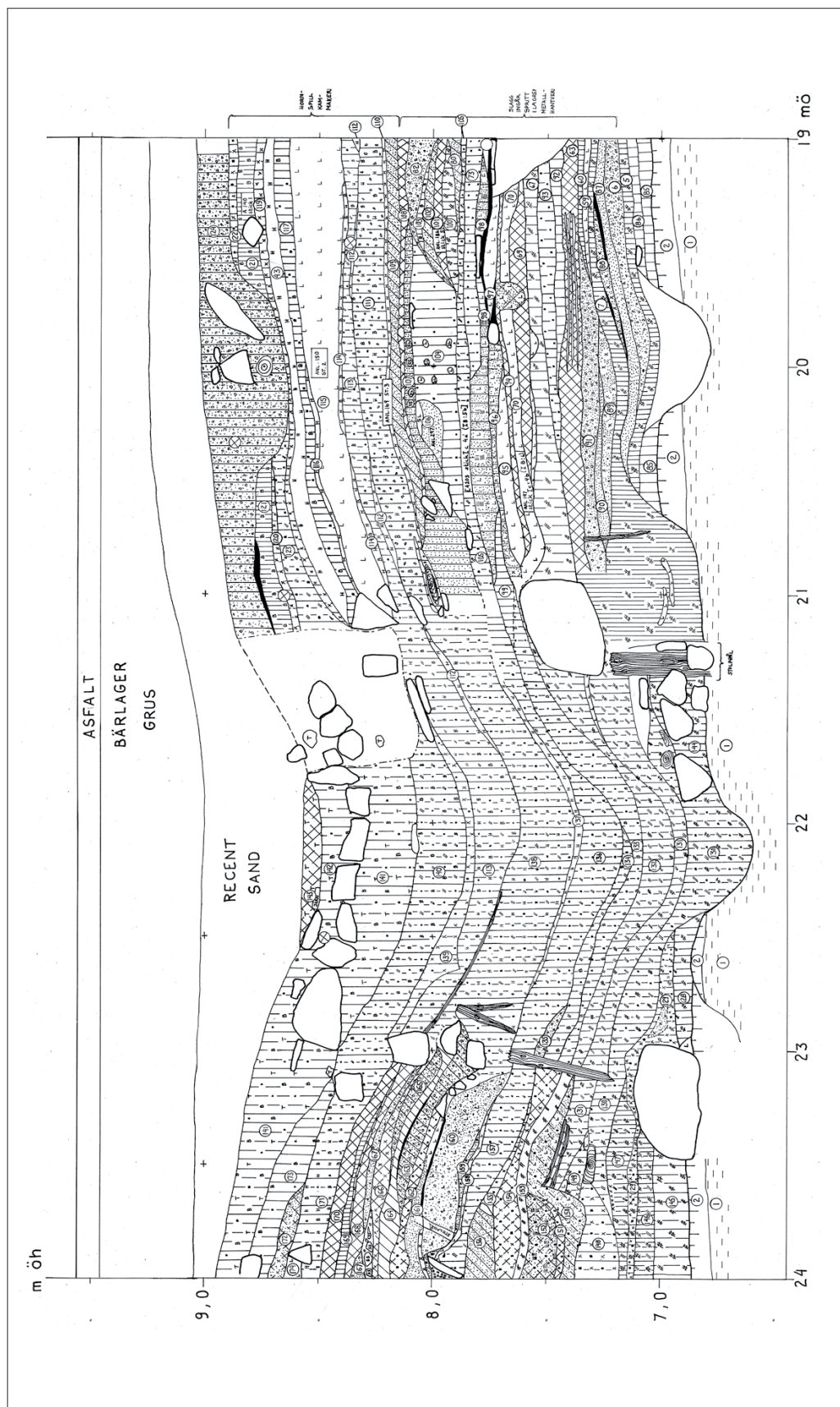
Profilstudier kan egentligen varken bekräfta eller motbevisa diket A 79:s existens i fas 1 om vi skulle anta att ackumulerade passagelager kontinuerligt skulle ha rensats bort under 1000-talet varvid 900-talets diken i stor utsträck-

Figur 20. Samma parti av passage II med lager 39 och diket A79 i profil 5 som visas av profilbilden figur 21. Foto från norr.

Figur 21. Parti av profil 5 i sydost. Diket A 79 vid 6 mÖ och passagelagren i passage II. Nere till höger närmast botten syns angrävda lager från de tidigaste faserna. Ur passagelagret lager 39 t.h. sticker trärester ut, tillhörande kavelbroläggningar i faserna 4 och 5.

Figur 22. Parti av profil 5 vid passage III, dike A 371 och dike A 372.

ning kan ha grävts om, men studier i plan och relationen till tvärrännan A 91 som relaterar till bebyggelsen i fas 1 antyder att även A 79 kan ha funnits från första början. Den gamla tolkningen att passagedikena kan ha tillhört den första byggnadsfasen bör således kunna bibehållas. Om diken är att betrakta som tomtgränsdiken, dräneringsrännor eller båggedera lämnas här öppet. En bosättning av denna art, direkt på den täta leran, bör dock tidigt ha krävt ett effektivt dräneringssystem.

Tomter och hus i fas 1

Passage I

I passagens NV del löpte en grävd ränna.

Tomt II

Hus 376; Mitthärdshus

A 90 Ränna

A 91 Ränna

A 367 Flätverkskonstruktion

A 376 Pinnhålsrad - Hus (?)

A 370 Lergolv

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar, buret av en rad jordgrävda pinnar/kluvor/stolpar i vägglinjerna. Rester av påförd lera som golv direkt på växthorisonen. Mitthärd i norra delen av huset, nära det norra hörnet. Huset har brunnit, därav sot och kol fläckvis. A 376 representerar ett parti bränd flätverkswägg. Utomhus nordväst om huset löper en grävd ränna, A 91.

Fynd: guldbarr (Fnr 25981), järnnyckel (Fnr 26454), slipsten av sandsten (Fnr 10471), järnföremål, föremål av kopparlegering, brända vävtyngder, tvinnat rep, bryne, något lerklining, kamskena, något hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

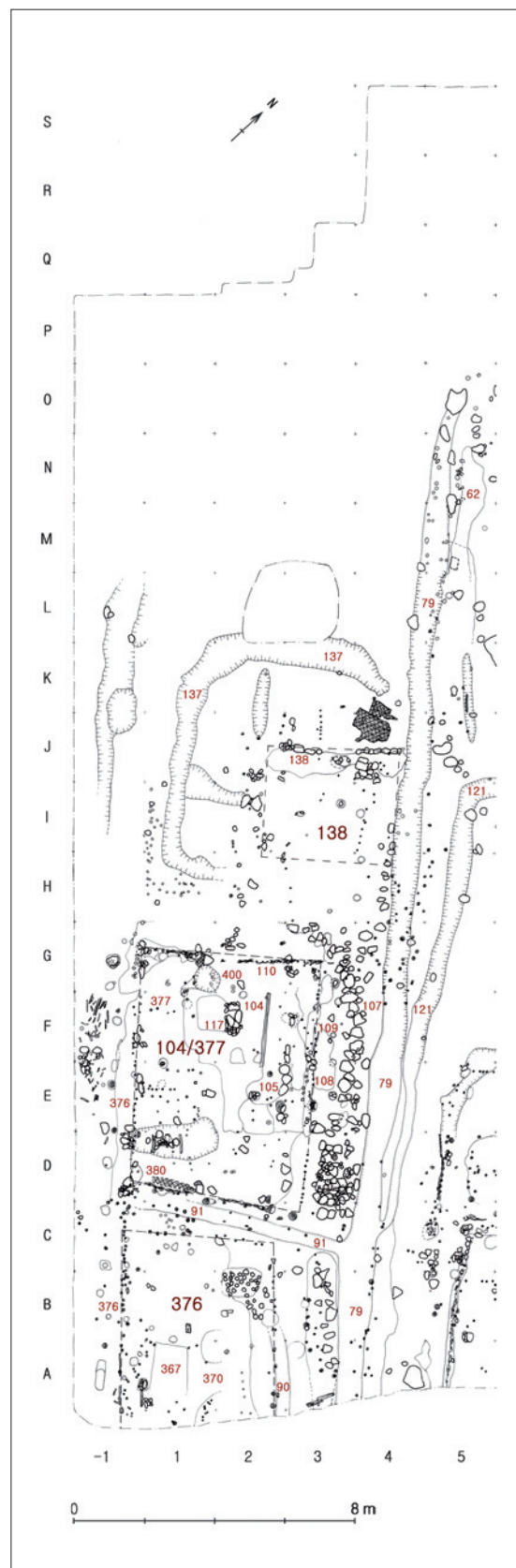
Hus 104/377; Mitthärdshus

A 104 Lergolv

A 105 Syllstensrad med stolphål

A 107 Syllstensrad/stenpackning

A 108 Lergolv

Figur 23. Tomt I & II i fas 1.

A 109 Flätverk
A 110 Flätverk
A 117 Hård m möjlig ram
A 376 Pinnhålsrad - Hus (?)
A 377 Lergolv / Hus
A 380 Lergolv
A 400 Vävstolsgrop

Ett lerklinat flätverkshus med lergolv och en mitthård i nordvästra delen av huset. Flätverksväggarna var byggda direkt på marken med jordbundna stolpar i vägglinjen och utan syllstockar. Då mitthårdens aska avgränsades på golvet i nordost och i sydväst antas att huset kan ha haft bänkar. I den nordvästra delen av huset fanns en grop med vävtyngder. Huset har brunnit. Under golvlagret 377 låg en äldre lergolvsrest direkt på växthorisonten, A 380. I utomhusmiljön nordost om huset låg en stenpackning, A 107.

Fynd: bennål, benslåndtrissa, vävtyngder, brynen, oidentifierade järnföremål, kamskena, bränd lera, lerklining, kalkstensfragment, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 138
A 137 Ränna
A 138 Syllstensrad

Hypotetiskt hus. En rad med stenar och avsatta lager direkt på växthorisonten. Resterna av ev. byggnad på platsen var brända, i synnerhet den brända träkonstruktionen strax nordväst om det norra hörnet och syllstensraden A 138. Ytan omgärdades av rännan A 137 som grävts direkt i den ursprungliga leran.

Fynd: snöre av textil, lerklining, föremål av järn och kopparlegering, spik, något hornspill, bryne, allmänt svartgods och AII-gods.

Passage II

Grävd ränna eller dike
A 62 "Lergrop"
A 79 Trästocksränna
A 121 Ränna

I fas 1 representerade A 79 den grävda ca 0,4-0,6 m breda ränna som löpt i SO-NV riktning

mellan tomterna. I rutorna N5 och O5 fanns en parallell ränna i samma storleksordning, 0,4 m bred och 0,25 m djup. Rännan kallas i anläggningsbeskrivningen "trästocksränna" p.g.a. de kavelbroläggningar som anlades här i senare faser, med bibehållet anläggningsnummer A 79 och med första uppträdande i fas 4. I fas 1 är A 79 dock endast en enkel ränna grävd direkt ned i den ursprungliga leran utan träkonstruktioner.

Tomt III

Hus 88/89; Mitthårdshus
A 88 Hus
A 89 Hård
A 94:1 Flätverksgärde

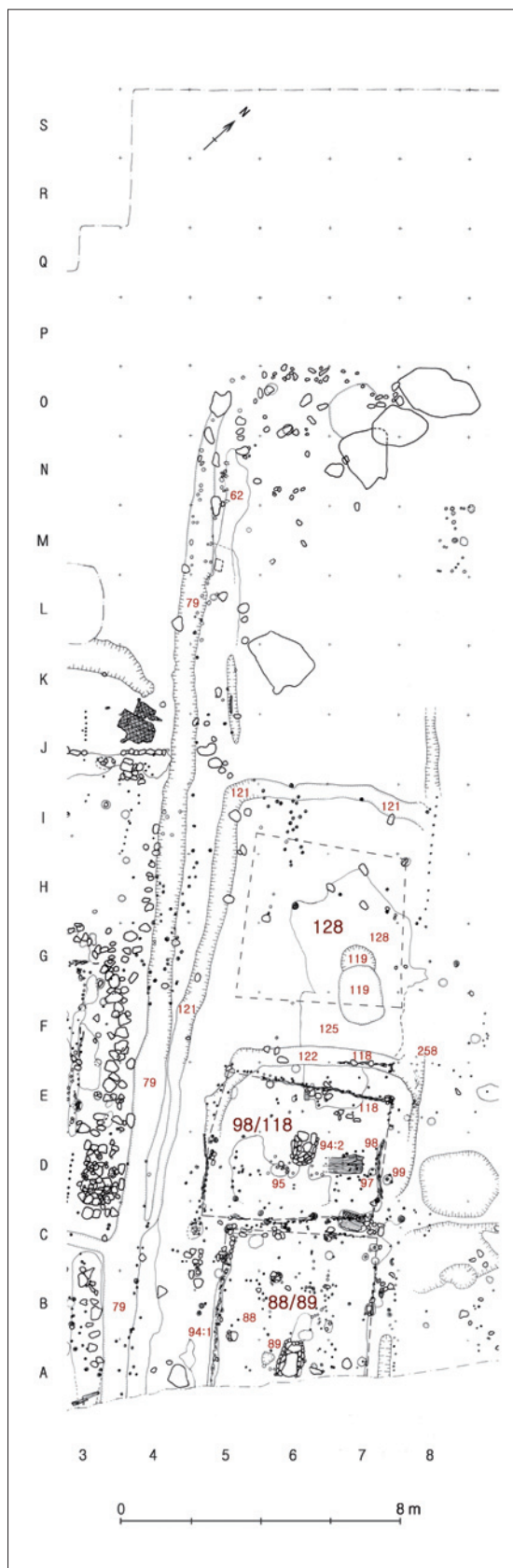
Ett flätverkshus med mitthård centralt i huset. Flätverket var byggt direkt på marken utan syllstockar och med bärande jordgrävda stolpar i vägglinjerna och i det västra hörnet. Ingång åt sydväst nära det västra hörnet. Spår av lergolv fanns i form av fläckar av lera som lagts direkt på växthorisonten. Byggnaden har brunnit.

Fynd: guldfoliepärla, träskedar, tränålar, bennålar, järnföremål, bryne, keramiska processförpackningar från järnsmide, degel, skärvel, smärre mängder smidesslagg, läderspill, hornspill och lerklining, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Hus 98/118; Mitthårdshus
A 94:2 Hård
A 95 Stolphål
A 97 Stolphål
A 98 Flätverk
A 99 Stolphål m. nedgrävning
A 118 Flätverk
A 122 Ränna

Ett flätverkshus med mitthård. Flätverket var uppfört direkt på marken utan syllstockar, med bärande stolpar i vägglinjerna. Trärester fanns på golvet nordost om mitthården. Byggnaden har brunnit, och bränd orange sand låg kring hården. Husytan begränsades i nordväst och sydväst av rännan A 122 som grävts ur den ursprungliga leran.

Fynd: under södra väggen en grop med

Figur 24. Tomt III i fas 1.

en trädetalj tolkad som en eventuell kistgavel (Fnr 10845), karneolpärla, glaspärla, vävtyngd, hornspill och halvfabrikat till kammar, lerklining, degel, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Hus 128

A 119 Gropar med hornspill

A 121 Ränna

A 125 Lergolv?

A 128 Lergolv

Hypotetiskt hus. Ytan hade få husindikerande anläggningar. Skiktbeskrivningen anger fragmentariska lerrester liggande direkt på ursprunglig lera, med avsatta lager av gödsel och träflis samt rester av ett orange brandlager ovan det avsatta lagret i ruta I7. På ytan fanns även gropar med hornspill, träflis och gödsel, benämnda A 119. I anläggningsbeskrivningen anges A 119 som samtida med lerytan A 128 som smet ned något över kanten till groparna. Ytan omgärdades i nordväst och sydväst av den grävda rännan A 121. I norr fanns ett stolphål.

Fynd: glaspärla, blästermunstycke, kamdelar, smärre mängder laderspill, hornspill och halvfabrikat samt järnföremål.

Dropprum mellan tomt III och tomt IV

A 258 Flätverk - tomtgräns

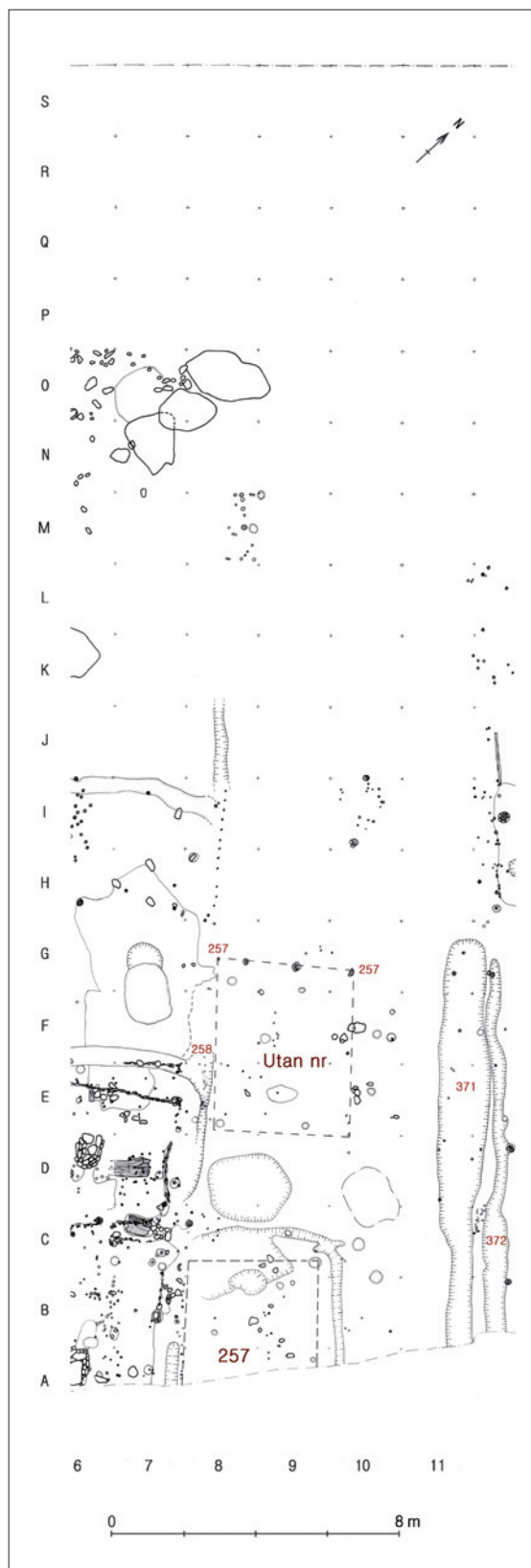
I dropprummet mellan tomt III och tomt IV löpte ett flätverksstaket.

Tomt IV

Hus 257

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar och en jordgrävd stolpe i västra hörnet. Enligt skiktbeskrivning vaga och tunna lergolvsspår men mestadels med avsatta lager direkt på ursprunglig marknivå. Ytan omgärdades av en grävd ränna med fyllning av avsatt material med en inblandning av bränd sand.

Fynd: bärnstenssmykke, vävtyngder och möjligen rester av varp, bryne, textilfragment, lerklining med kvistavtryck, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Figur 25. Tomt IV i fas 1.

Utan nr

A 257 Stolpar i rad

Hypotetiskt hus. Fyra stolpar i nordväst, stolphål i sydost. Avsatta lager blandade med gödsel, träflis och hasselnötsskal liggande direkt på den ursprungliga markhorisonten enligt skiktbeskrivningen.

Fynd: armring av kopparlegering (Fnr 18209), hänge av kopparlegering (Fnr 19822), bennålar, flera styli, sammansatt enkelkam, karneolpärla, slipsten av sandsten, textil, lädersko och läderstycken, brynen, vävtyngder, oidentifierade järnföremål, hornspill och halvfabrikat av horn, smärre mängder smidesslagg, keramisk processförpackning från järnsmide, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage III

Grävd ränna eller dike

A 371 Ränna, tomtgräns?

A 372 Ränna, dike

A 371 var en SO-NV-löpande ränna, grävd i den ursprungliga leran, ca 0,6-0,7 m bred och ca 0,1-0,2 m djup. Rännan vidgades i nordost till ca 0,9-1,4 m bredd. A 372 var smalare och löpte parallellt med A 371.

Tomt V

Hus 365; Mitthårdshus

A 365 Flätverkskonstruktion, hus/flätverkshus

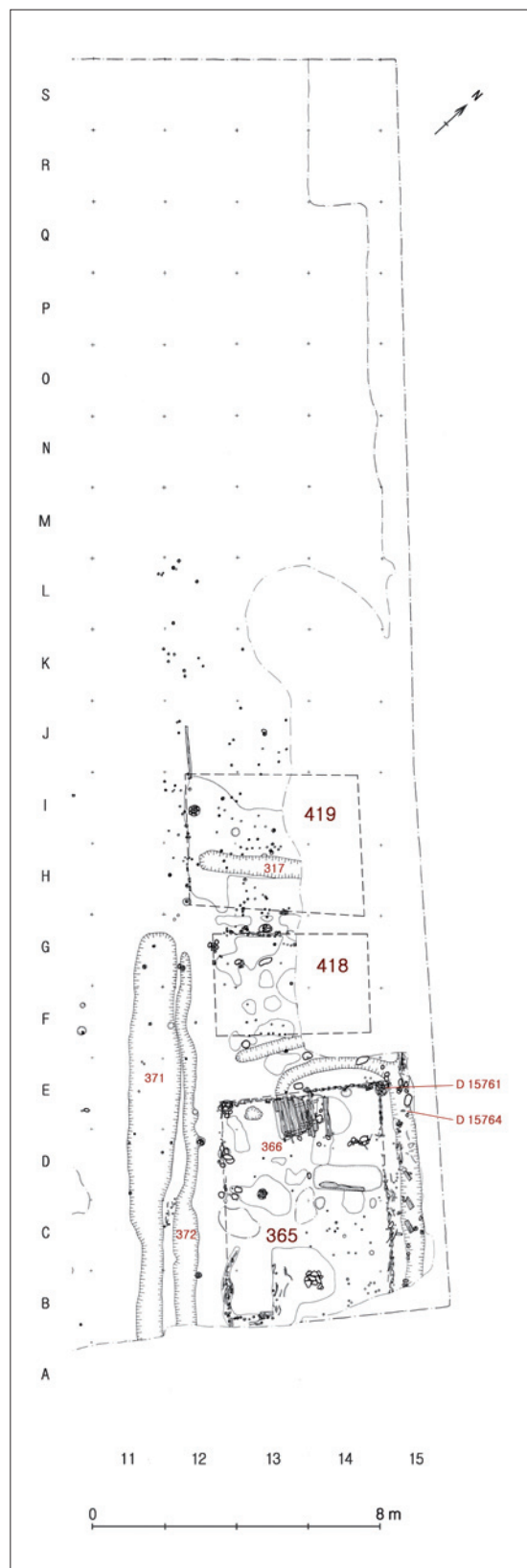
A 366 Träkonstruktion, båtdelar

Ett lerklinat flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar, med stenskodda stolphål i hörnen med stående bilade plankor och spår av en invändig stolpe. Flätverkets stående käppar var ca 4 cm i diam, spetsade i ändarna och nedslagna ca 0,15 m i marken med 0,15-0,21 m mellanrum. De inflätade vidjorna var upp till 2 cm grova och klinade med lera. Stora bitar lerklining med avtryck av flätverk låg i brandlagret som täckte husets nordvästra del. Ca en halv meter utanför den nordöstra långväggen stod nio ca 0,1 m tjocka stolpar på jämnt avstånd från varandra,

Figur 26. De parallella rännorna A 371 och A 372 i passage III, fas 1. Foto från sydost.

möjligen rester efter snedställda stolpar som stöttat tak och vägg. Golvet bestod till största delen av den naturliga markytan och var endast delvis belagt med lera. Mitt på golvet fanns en mitthärd ca 0,7x0,9 m stor. Denna var nedsänkt i en ca 0,1 m djup grop i golvet och omgiven av tätt lagda stenar. En antydning till rumsindelning fanns ca 1 m från kortväggen, med ett lerklinat flätverk som utgick från den nordöstra väggen ut över golvet. Mot den nordvästra kortväggen låg A 366; en 1,4x1,6 m vid och ca 0,2 m djup grop med käppar i längdriktningen som underlag för ca 0,15 m breda och 2 cm tjocka brädor av kasserad bordläggning. Från gropen och ut

Figur 27. Tomt V i fas 1.

genom den nordvästra väggen löpte ett ca 0,4 m brett och 15 cm djupt dike som anslöt till diket utanför. Hållrummet under brädläggningen var fyllt med avsatt material. Huset har brunnit. Dendroprover: D 15761 & D 15764.

Fynd: bordläggning från båt (Fnr 2645), skedskärf av horn, kniv, brynen, vävtyngder, barkflöte, läderspill, smärre mängder hornspill, hamprep, textilfragment, lerklining, AII, och AIV-gods.

Hus 418

A 418

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar. Huset saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver 0,05 till 0,1 m tjocka gödsellager samt några lerfläckar ovan växthorisonen. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i schaktets nordöstra del.

Fynd: del av trätråg (Fnr 27262), vävtyngd, AIV-gods.

Hus 419

A 419

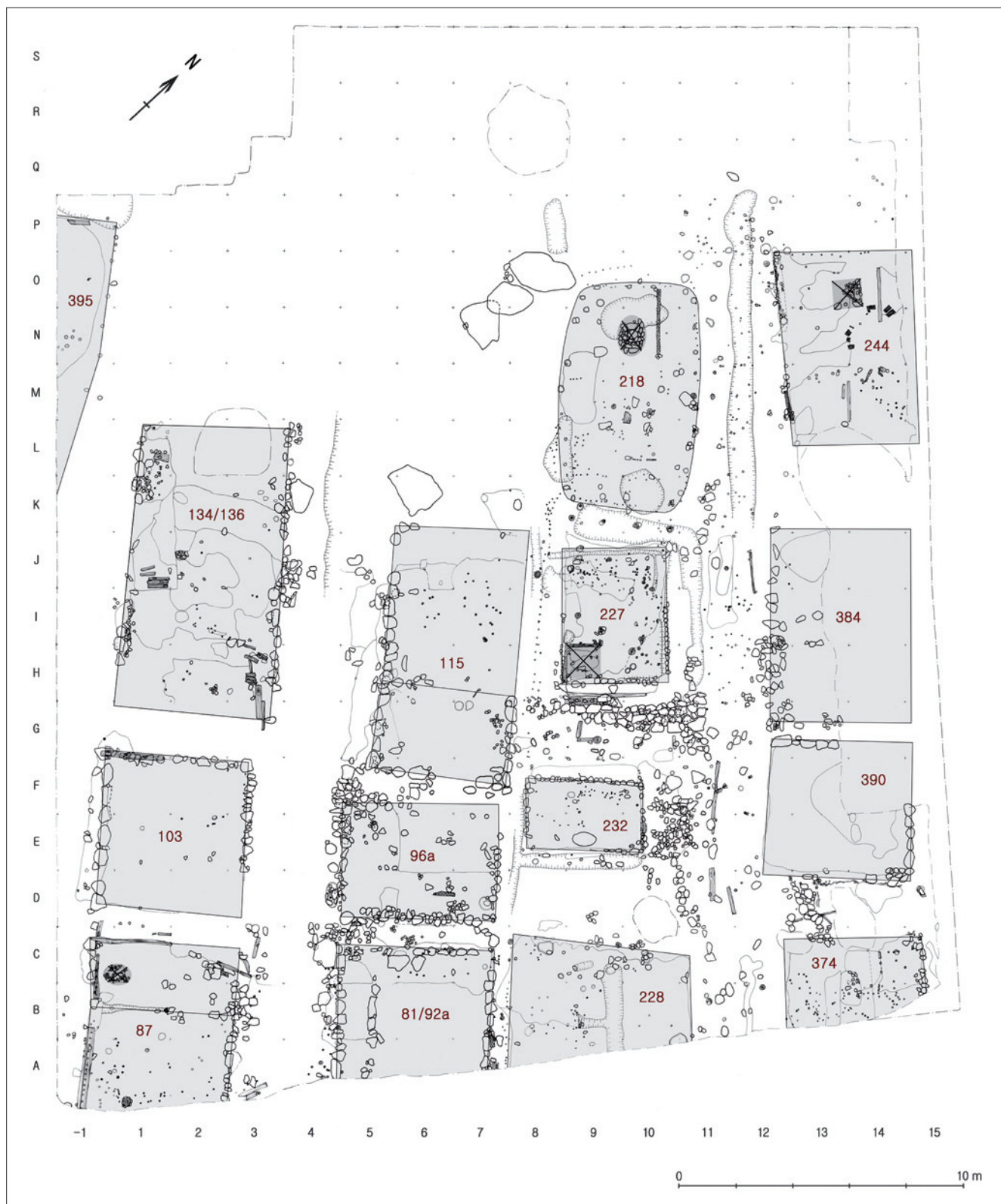
A 317 Dike

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar. Huset saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver tunna gödsellager ovan växthorisonen. Genom husytan löpte A 317, ett 0,5 m brett och 0,35 m djupt dike grävt genom växthorisonen ned i leran. Diket innehöll trärester och enstaka ben. Diket har stagats med pinnar vid sidorna och täckts med käppar och ett lager lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: näver tolkat som lagning till sko i diket A 317.

Figur 28. Elfenbenskam Fnr 14057, fas 5, bus 194b, tomt IV. Mosatt sida mot i figur 135 sidan 158. Kammen är 96 mm hög och 78 mm bred.

Figur 29. Huvudfas II - Fas 2, 1000 till 1020.

Huvudfas II - Fas 2, 1000 till 1020

Fas två omfattar två underfaser, fas 2a och fas 2b. I fas 2 har en bebyggelsestruktur slagits fast som skulle hålla sig stabil genom hela huvudfas II och i utvecklad form även i huvudfas III, med fyra, i ett par fall fem hus per stadsgård. Husen låg på rad i en zonstruktur med hantverks- och flerfunktionshus närmast Stora Gatan i sydost och bostads- och hallbyggnader baktill.

Utmärkande för fas 2 var hus med markerade syllstensgrunder, som berättade om stadigt timrade hus och hus på kraftiga ramverk, men med flätverkshus utan syll längst in på tomterna. I fas 2 byggdes de första knuttimrade husen på platsen, hus 103 i fas 2a och hus 101 i fas 2b som representerade två underfaser av samma hus. Bägge husen visade upp väl bevarade knutrester. Fasen visade även ett tidigt exempel på element från det s.k. "Sigtunahuset" i hus 87, byggt med flätverk på ramverk vilande på syllstockar med urborrade hål för flätverkets vertikala störrar (jfr. Arbman 1926). Denna hustyp förekom i sju fall bland kv. Trädgårdsmästarens byggnader, det yngsta i fas 6b under 1100-talets första fjärdedel.

Mellan husen i zon II på tomterna IV och V fanns ca 2 till 3 m breda tvärpassager. En tvärpassage fanns även mellan zon II och III på tomt IV.

Passagerna var desamma som i föregående fas och passagediken syntes fortfarande i de norra delarna av passage II och passage III samt i dropprummet mellan tomterna III och IV. På tomt IV fanns även ett par sydvästnordöstligt orienterade tvärrännor mellan husen. De tidigaste fragmentariska resterna av kavelbrokonstruktioner uppträdde i passage III och kavelbroar var därefter den rådande passagebeläggningen genom hela huvudfas II.

Textilhantverket var i första hand lokaliserat till husen i zon III och IV, medan metallhantverket var diffust och sparsamt utspritt över stadsgårdarna. Också hornhantverket var mager och främst lokaliserat till zon IV. Glaspärlor och mynt tenderade att uppträda främst i zoner II och III.

Fasen hade två underfaser och i underfasen

2b ingick alla i fas 2a befintliga hus förutom på tomt II där hus 103 ersatts av hus 101, till stora delar på samma syll. I underfasen började också kavelbroläggning uppträda i passage I.

Det är ovisst om gårdsstrukturen i fas II var en ny struktur för sin tid eller om den varit etablerad redan i fas 1, då stadsgårdarna i fas 1 eventuellt inte grävts ut till sina fulla längder (se diskussion om detta under fas 1). Även bilden av byggnadsskicket i fas 2 kan i någon mån påverka diskussionen om strukturen hos stadsgårdarna i fas 1, då också fas 2 visade upp vekare lerklinade flätverkshus utan syllunderbyggnad och med mitthärd i zon IV på tre av tomterna; hus 395, hallen 218 och hus 244 som alla byggts med stolpar direkt förankrade i marken i likhet med mitthärdshusen i fas 1. I fas 2 har dock inte förekommit några mindre hus bakom hallbyggnaderna.

Tomter och hus i fas 2a

Tomt I

Hus 395

A 395 Hus (bostad) med stolphål i två faser.

En stolphålsrad i vägglinjen, ca 0,10 m i diam med 1 m mellanrum. Ett ramverkshus utan syllstockar med lerklinade väggar och med lergolv delvis bestående av den ursprungliga leran på platsen. Över ett tunt avsatt lager följde ett tunt brandlager bestående av sand, brända lerbitar, kol och aska. Huset har brunnit.

Passage I

Inga anläggningar har markerats i passagen.

Tomt II

Hus 87; Mitthärdshus

A 87 Hus

A 358 Hus

Ett ramverkshus på syllstensrader och med flätverk på syllstock i den sydvästra långväggen. Syllstensraden i nordost saknade syllstock. En sandfylld svacka delade av huset och kan antyda en mellanvägg. Huset har haft en mitthärd nära det västra hörnet, samt lergolv i två golvnivåer med ett tunt avsatt lager emellan, där A 358 representerar ett yngre skede av byggnaden. Huset har brunnit.

Fynd: kalkstenssländtrissa, vävtyngd, degel, brynen, oidentifierade fragment av järn och kopparlegering, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 103

A 103 Syllstensrader, lergolv

Ett knuttimrat hus med markerade syllstensrader, kraftigast i sydväst, bestående av 0,4-0,6 m stora stenar, och ett lergolv.

Fynd: ornerad hängkam av älghorn (Fnr 22558), vävtyngd med varpavtryck (Fnr 25698), oidentifierat järn, AII-gods.

Hus 134/136

A 134 Syllstensrad, lergolv

A 136 Sandigt lergolv

A 402 Hus

Ett delvis syllburet hus med hörnsten i öster och en vag antydning till större mellanstenar i vägglinjerna. Lergolv. Huset har brunnit.

Fynd: bennålar, brasförpackning, hornspill, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage II

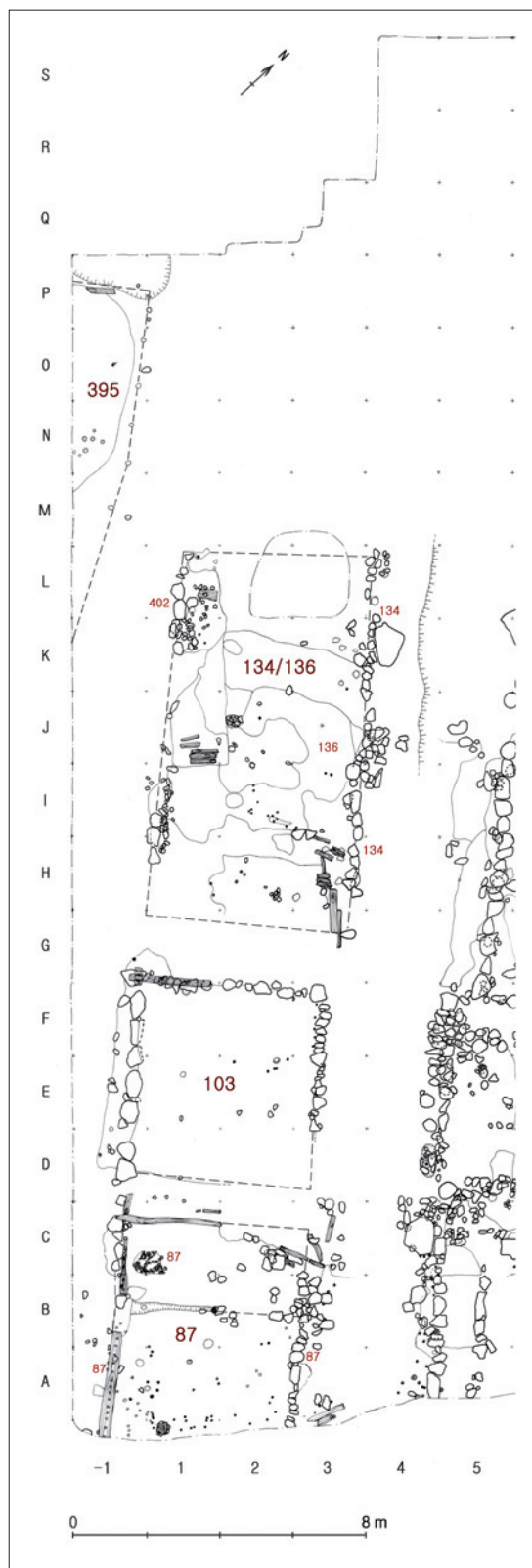
I passagens norra del fanns en vag ränna eller en terrassering antydd.

Tomt III

Hus 81/92a; Flerfunktionshus, hantverkshus

A 81 Hus

A 92a Syllstensrad

Figur 30. Tomt I & II i fas 2.

Ramverkshus på stensyll och med jordgrävda stolpar. Ingångssten åt sydväst nära det västra hörnet. Lergolv av gödselblandad lera.

Fynd: glaspärla, bennål, stylus av ben, deglar, smältkula, smidesslagg, brynen, oidentifierade järn- och träföremål, spik, textil- och läderfragment, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 96a

A 96 Syllstensrad

A 116 Syllstensrad?

Hus på stensyll utan uppgift om golvmaterial. Större hörnsten i söder. Huset kan ha haft lerklinade väggar då lagren i rutorna D5-7 och E6-7 innehöll mycket lerklining. Torvtak. Huset har brunnit.

Fynd: slipsten av sandsten, sländtrissa av sten, vävtygder, islägg, degel, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 115

A 115 Syllstensrad, lergolv, trappsten

Hus på stensyll med trolig ingång åt sydväst nära det södra hörnet, markerad av en ingångssten i rutorna FG5. En rumsindelning har tolkats in utifrån den stenrad som löpte tvärs i husets centrala del. En mängd pinnhål i golvet fanns i den norra delen av huset. Huset har haft lergolv, på vilket i sydöstra delen delvis låg ett orange sand- och asklager med bränd lerklining. Torvtak. Huset har brunnit.

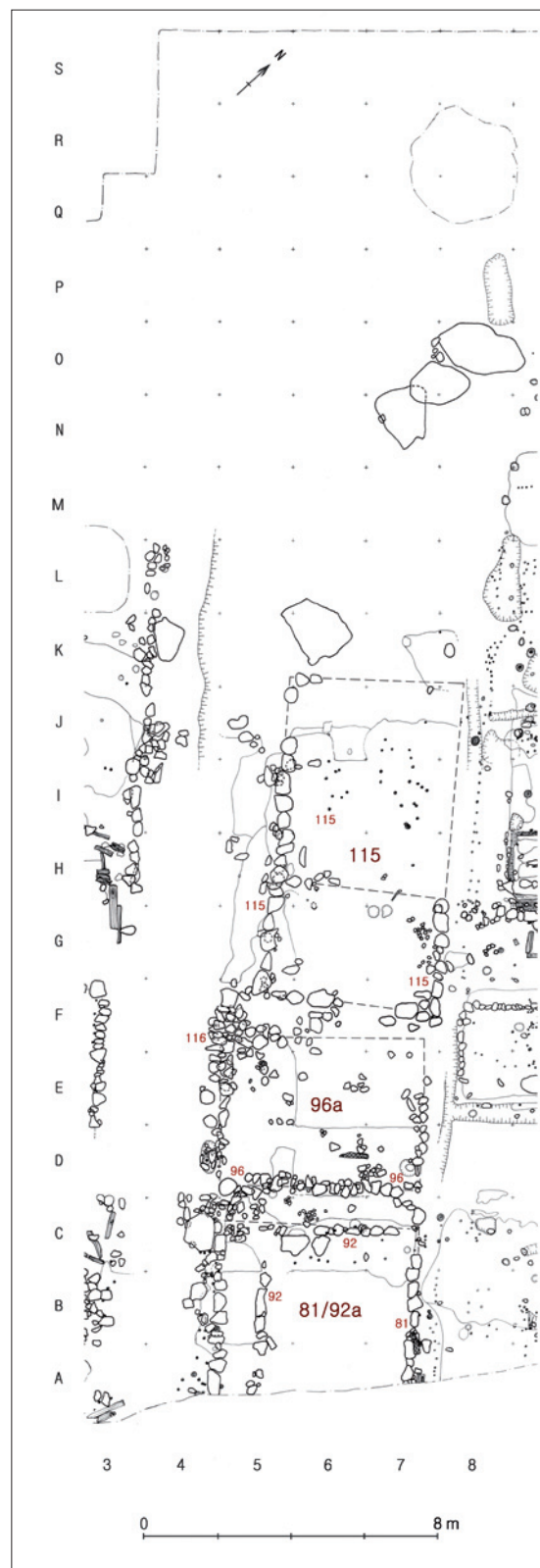
Fynd: läder- och hornspill, lerklining, AIV-gods. Stora delar av fynden har förts upp till fas 3a.

Dropprum mellan tomt III och tomt IV

Flätverk

A 258 - tomtgräns

I dropprummet mellan tomt III och tomt IV löpte pinnhålsraden A 258 som även fanns i fas 1.

Figur 31. Tomt III i fas 2.

Tomt IV

Hus 228; Flerfunktionshus

A 84b Flätverk

A 228 Lergolv - yta

En avgränsad golvyta av upp till 0,1 m tjock lera utan spår av syllkonstruktioner men med 4 stolphål i anslutning till den nordvästra vägglinjen, ca 0,15-0,2 m i diam. I sydväst löpte A 84b, ett flätverk i SO-NV riktning och stolpar 0,04-0,08 m diam. Mitt på golvet fanns två rännor varav den ca 0,6 m breda och 0,1 m djupa SO-NV rännan troligen varit lerklädd, medan den anslutande SV-NO rännan även kan ha varit träklädd att döma av trärester i botten.

Fynd: läderspill, smärre mängder smideslagg, degel, kammar, AIV-gods.

Hus 232; Flerfunktionshus

A 232 Syllstensrad

Syllstensrader i nordväst, nordost, sydväst samt delvis i sydost. Golv av blågrå lera blandad med avsatt material. Pinnhål fanns över hela golvet, men mest mot den nordvästra väggen i ruta F9. Mycket lerklining fanns längs vägglinjen i den nordöstra väggen. På utomhusytan nordost om huset fanns en stenläggning.

Fynd: silvermynt; skandinavisk Ethelred-efterprägling ca 1010-1020 (Fnr 17380), glaspärla, bennålar, lädersko, knivar, sländtrissa av bränd lera, vävtyngder, hornspill, textilfragment och AIV-gods.

Hus 227; Hörnhärdshus

A 313 Ränna

A 220 Ränna

A 227 Hus med härd

A 256 Stenlagd gång

Hus med bevarade syllstensrader i sydost och nordost. En SV-NO ränna i nordväst kan vara avtryck efter försvunnen syllstock. Två lergolv tolkades som två nivåer i samma hus. Hörnhärd i söder i två nivåer, avgränsad av stolpar och med spår av kantställda plankor/träram. På golvet i väster och öster fanns mängder av pinnhål, i den

Figur 32. Tomt IV i fas 2.

sydöstra delen fanns spår efter fem oregelbundet placerade stolpar. I utomhusmiljön sydost om huset låg stenpackningen A 256. Nordost om huset löpte rännan A 313 som i nordväst övergick i ränna A 220 med fyra stolphål på rad.

Fynd: obestämbart tyskt silvermynt (Fnr 17249), runben (Fnr 18939), glaspärlor, bärnsten, vax på glas, pincett av kopparlegering, sländtrissa, bennål, lerklining, vävtyngder, brynen, slipsten, hasselnötsskal, smärre mängder läder och textil, allmänt äldre svartgods och AIV-gods

Hus 218; Mitthärdshus

A 218 Hus?

A 219 Nedgrävning

A 301 Hus?

Ett långhus som troligtvis byggts på flätverk utan syll. Huset var nedgrävt i växthorisonten på den sterila leran. Runt huset löpte rader av jordgrävda stolpar och pinn- eller störhål. Antydning till takbärande parstolpar fanns centralt i huset. Huset har haft en stor mitthärd i nordväst. Ovan det norra hörnet, i utomhusmiljö, fanns två stolphål tillhörande A 301.

Fynd: kittel i kopparlegering, intagen som preparat (Fnr 17314), balansvåg av kopparlegering (Fnr 19471), träsked, bennål, läderfragment, sländtrissa, vävtyngder, brynen, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV.

Passage III

Kavelbro

A 253 Ränna i gränd

A 357 Träbeläggning i gränd

I söder en rest av träbeläggning med tre SO-NV löpande stockar i passagens sydvästra sida. I passagens nordvästra del fanns en grävd ränna i den ursprungliga leran. Pinnhål längs dess sidor kan indikera något slags träkonstruktion. Rännan grundades upp mot sydost.

Tomt V

Hus 374

A 374 Lera

Figur 33. Den sydöstra delen av hus 227, tomt IV i fas 2. Huset hade ett kraftigt lergolv och en hörnhärd med träram, som syns i bakgrunden. Foto från öster.

Huset markeras av en leryta med oregelbundet placerade störhål och en stensyll i nordost. På golvet fanns en mitthärd; en grop med kantställda stenar runt sidorna och några flata stenar i härduan. Huset har inte brunnit.

Fynd: ringspänne av silver (Fnr 25446), vikt, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 390; Flerfunktionshus

A 390 Syllstensrad

A 413 Hus

Syllstenar i SV-NO riktning, 0,2-0,7 m stora, med lera mellan stenarna sydost om syllen. Syll-

stensrader i sydost och nordost som möttes och bildade ett hörn i öster av 0,2-0,64 m stora stenar. Fläckvis bevarat lergolv. Huset har brunnit, golvet täcktes av ett brandlager med bränd sand och bränd lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: balansvåg av kopparlegering (Fnr 26381), laggstav av trä med bildristning av fisk (Fnr 28954), lädersko, bryne, vävtyngd, lerklining (bl.a. med näveravtryck), AIV-gods.

Hus 384

A 384 Hus

Ett vagt hus med golvytor av blågrå lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: fragment av glasbägare (Fnr 23117 och 23118), glaspärla, bennål, nål av horn, något lerklining med vidjeavtryck, små mängder läderspill, laggstavar, vävtyngder, nit, spik, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och amforakeramik.

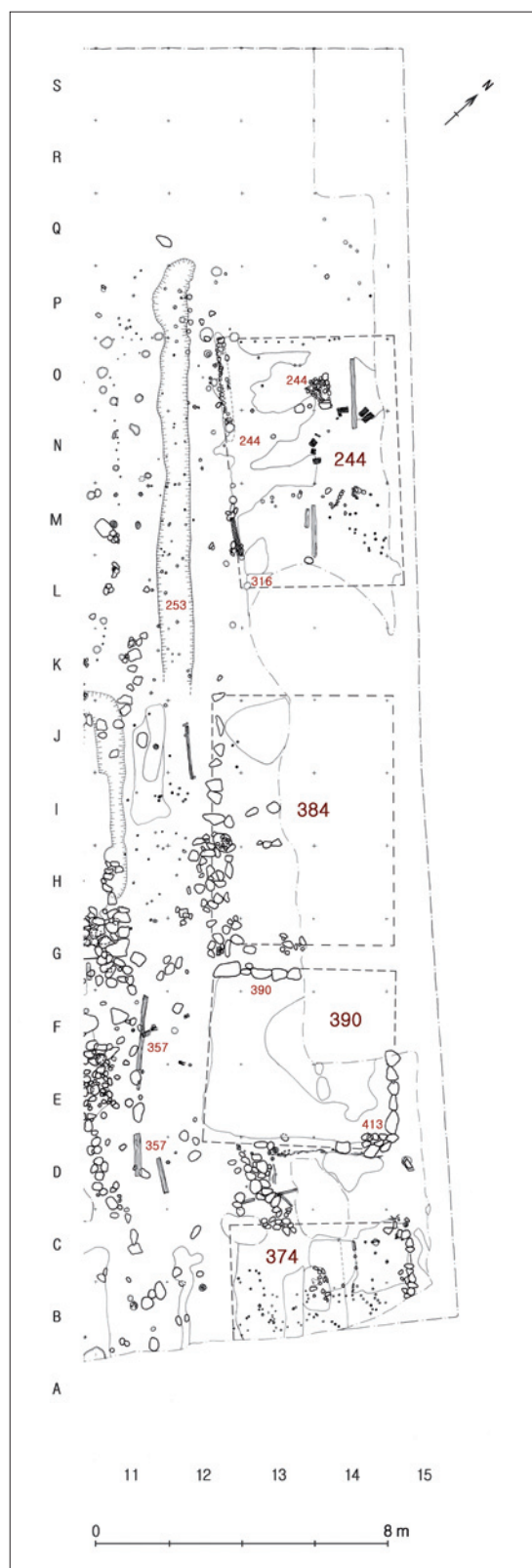
Hus 244; Mitthärdshus

A 244 Hus? Lergolv

A 316 Hus

Ett lerklinat flätverkshus på ramverk utan syllstockar. Tunt golv av gulaktig lera, påförd direkt på växthorisonen. En stenrad av 0,05-0,1 m stora stenar i väster med mindre stolp- eller störhål 0,05 m diam. Den sydvästra väggen bröts av flera jordgrävda stolpar i vägglinjen samt avslutades i söder av ett större stolphål 0,25 m i diam, tillhörigt A 316 vars överliggande lager visade rester av bränt torvtak. Golvet täcktes av ett brandlager med kol och sot, vit aska samt fynd av bränd lerklining med avtryck av flätverk. Mitthärd nära det norra hörnet. Huset var stört av den sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: spjutspets av järn (Fnr 19317), sländtrissor av volhynisk skiffer och sandsten, bennål, eldstål, oidentifierade järnföremål, kniv, nit, spik, vävtyngder, mycket lerklining; även med pinnavtryck, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 34. Tomt V i fas 2.

Tomter och hus i underfas 2b

Passage I

Kavelbro

A 398 Broläggning

I ruta G(-1) fanns svaga rester av passagebeläggning bestående av pinnar, kvistar och smala stockar lagda i SV-NO och NV-SO riktning.

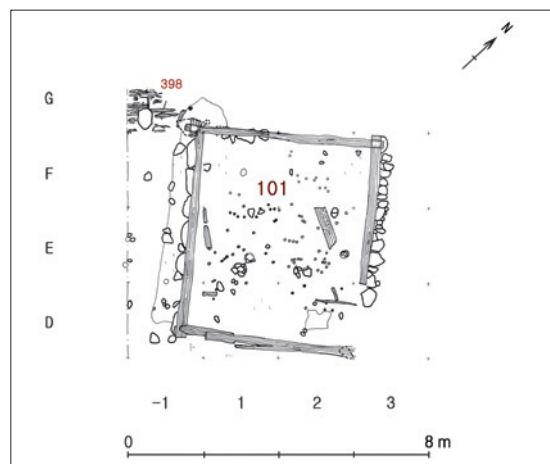
Tomt II

Hus 101

A 101 Knuttimrat hus

Hus 101 delade syllstensrader och golvytor med det äldre huset 103 i fas 2a. Golvnivåerna i husen 103 och 101 avgränsades från varandra av ett tunt avsatt lager. Huset hade stockvarv bevarade runtom med bevarade knutar i väster, norr och söder och rester av tre stockvarv syntes. Längs den sydöstra vägglinjen var ingen stensyll synlig. Lergolv av grå, nästan ren och seg lera. På den nordvästra syllstocken påträffades rester av mossor.

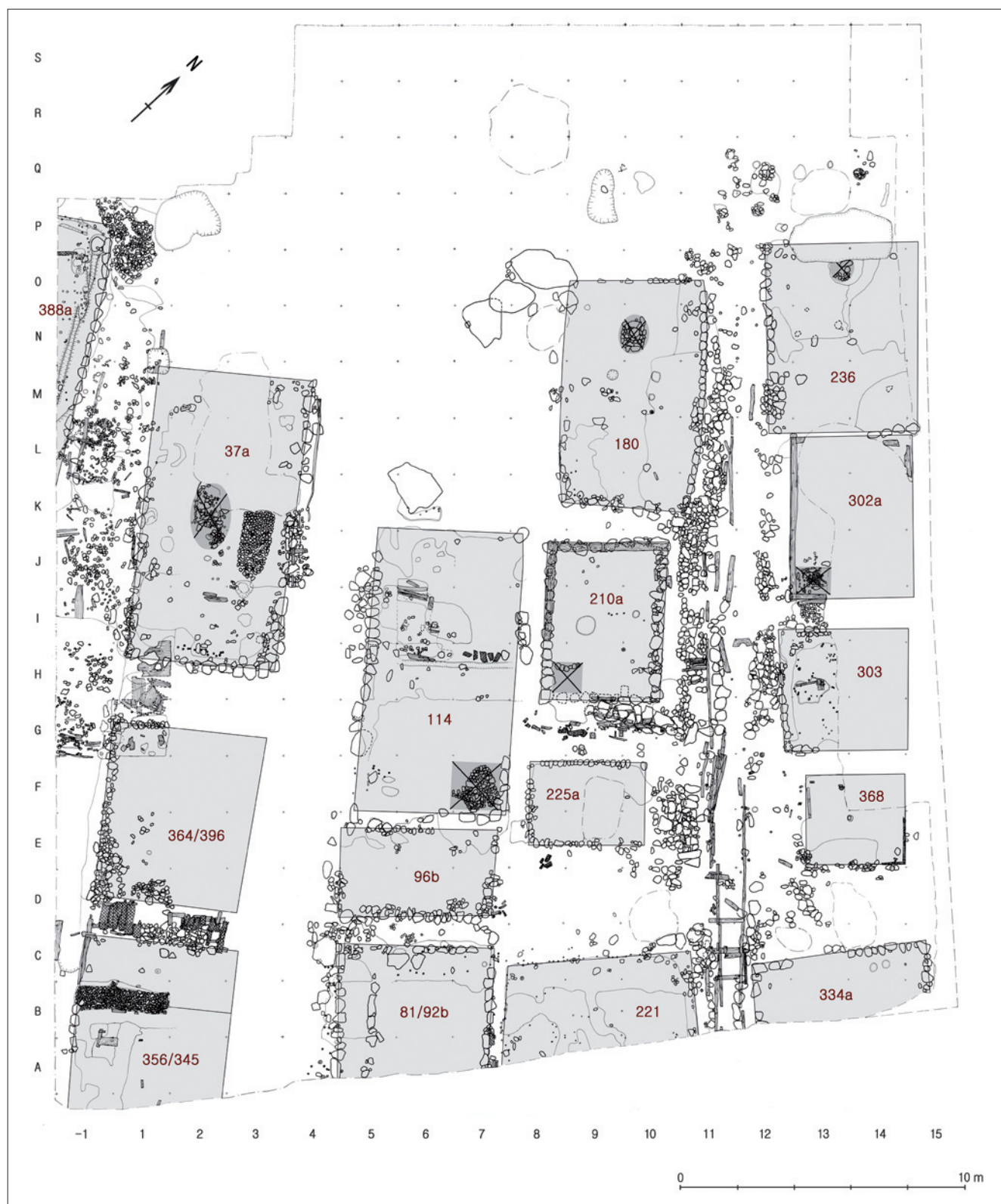
Fynd: guldfoliefragment (Fnr 25621), glaspärla, bennål, sländtrissor, brynen, brasförpackning, oidentifierade järnföremål, flinta, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 35. Hus 101 på tomt II, fas 2b.

Figur 36. Det knuttimrade huset 101, tomt II i fas 2b. Det södra syllbörnet med knut och syllstenar sett från sydväst.

Figur 37. Huvudfas II - Fas 3, 1020 till 1050.

Fas 3, 1020 till 1050

Fas 3 omfattade perioden mellan ca 1020 till ca 1050 fördelad på tre underfaser, 3a, 3b och 3c. Bebyggelsen tätnade nu i någon mån i förhållande till fas 2, genom att husen generellt blev något större. Fåhuset hus 303 på tomt V var en exponent för en viss djurhållning på stadsgårdarna. Fenomenet återkom, på samma tomt, också i faserna 3b och 3c och förslagsvis har mindre kreatur som svin, får, getter och fjäderfä hållits. Liksom i fas 2 saknade tomt III hall och hade istället ett långt hörnhärdshus i zon III som därmed utgjorde tomtens bakre zon.

Fas 3 dominerades av hus byggda på markerade stensyllar. Timrade hus med bevarade knutar fanns i tomt IV (210a & b) och tomt V (302a & b). I anläggningsbeskrivningen till hus 302 finns en anteckning om en längsgående u-formad urgröpfung på översidan av en stock som också finns på bild, som bör beskriva ett överliggande långdrag av rysk typ. Överliggande långdrag dominerade i Novgorod och Rosberg skriver att om tekniken att knuttimra kom österifrån till Sigtuna vid 1000-talets början bör också exempel likt detta återfinnas här. Skandinavisk knuttimring kom sedermera att domineras av underliggande v-formade långdrag, tätade med mossor (se diskussion i Rosberg 2009:109ff).

Liksom i fas 2b fanns sparsamma antydningar till kavelbroläggning i passage I, med bl.a. en enklare passagebeläggning av tunnare vidjor och käppar i ruta G1. I passage III kunde en kavelbroläggning anses bestående av längsgående stockar längs sidorna med liggande plank på tvären. Denna typ av broläggning fanns i denna passage fr.o.m. fas 3 och upp t.o.m. fas 9. Mellan husen i zon II på tomterna IV och V fanns ca 2 till 3 m breda tvärpassager. En tvärpassage fanns också mellan zon II och III på tomt IV.

I alla zoner fanns textilhantverk representerat, men med en övervikt i zonerna II och IV. Glaspärlor grupperade sig främst till zonerna II och III. Hornhantverk och metallhantverk var generellt diffusa i fasen. Anmärkningsvärda fynd

var stycken av auripigment i zonerna II och III på tomt IV. Auripigment, arseniksulfid, var ett av de viktigaste gula färgämnen i måleri och till färgning av sigillvax och som sådant behöll det en dominerande ställning fram till 1800-talet då modernare gula färgämnen introducerades.

I fas 3b skedde förändringar av några hus på tomterna I, II och V, medan fas 3c utmärktes av ombyggnader av flertalet hus på tomterna IV och V. Husen i zonen närmast gatan blev då mera utpräglade hantverkshus och aktiviteten koncentrerades främst på smide och textila hantverk. För första gången ser vi utpräglade zon I-miljöer på undersökningsytan. På tomt IV låg smedjan 209 närmast gatan, ett tidigt exempel på ett hantverkshus med en utpräglad specialisering.

En dendrokronologisk datering (D 57155), sommar 1006, av en stolprest sydväst om hus 303 i fas 3a har använts vid fasdateringen. Detsamma gäller ett dendrokronologiskt prov (D 57138) av en stolprest sydväst om hus 341 i fas 3c som givit dateringen efter 1013 och den sedermera uppdaterade dateringen efter 1003 (tabell 10 sidan 165).

Tomter och hus i fas 3a

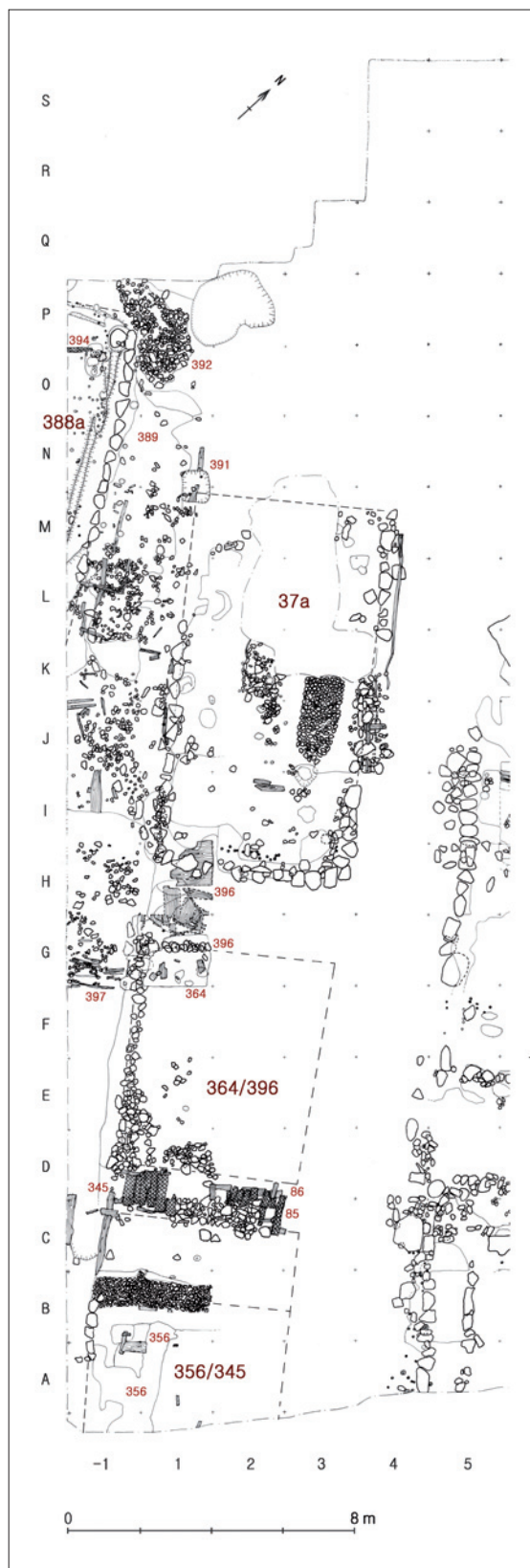
Tomt I

Hus 388a

A 388 Hus fas I-III

A 394 Vävstol i grop

Huset begränsades i nordost av en syllstensrad lagd med ca 0,3 m stora stenar. Lergolv med en spalt av obelagd golvnivå närmast vägglinjen. I husets norra del fanns en ca 1 m lång, 0,5 m bred och 0,2 m djup grop, klädd med lera och med fynd av flera vävtyngder, 13-16 cm stora och med 2,5 cm stora mitthål, varav en i obränt skick. Två vävtyngder var ornerade med fingernedtryck, fyra på varje tyngd. Sydväst om gropan låg en

Figur 38. Tomt I & II i fas 3.

kolad stock i SV-NO riktning. Ovan anläggningen fanns ett rött brandlager, huset har brunnit och har haft torvtak.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 28253), broddar, bryne, vävtyngder, allmänt äldre svartgods, AII och AIV. Under den kolade stocken påträffades flera träföremål samlade under Fnr 27199.

Passage I

Kavelbro

- A 389 Lager/gränd
- A 397 Broläggning
- A 391 Hus m. lergolv
- A 392 Stenpackning

Längs större delen av passagen fanns spridda trärester efter broläggning, i den nordvästra delen längs hus 388 var passagen belagd med ett lager gulaktigt grus blandat med sand och småsten samt en fragmentarisk stockrest A 391. Här noterades att passagen svackade något i längdriktningen och var något högre åt sidorna. Allra längst i nordväst låg en stenpackning A 392 av knytnävsstora stenar liggande i ljus lera.

Tomt II

Hus 356/345

- A 345 Leryta/planklagd yta
- A 356 Lergolv

Lergolv, som i sydväst avgränsades av syllstenar i SO-NV riktning och med spår av flätverk. På utomhusytan nordväst om huset låg A 345, en yta med brända plank eller klavor. A 345 innefattade även två korsande stockar i husets västra hörn, som i anläggningsbeskrivningen tolkats som en knut till en knuttimrad vägg, samt en tät stenläggning i SV-NO riktning. Plankrester i ruta (-A)1 tolkades som en golvrest (A 356). Huset har tolkats som rumsindelad. I passage I sydväst om huset fanns en grop med slaktavfall.

Fynd: glaspärla, bennål, glättsten av glas, skärvel, bryne, smärre mängder hornspill, vävtyngder, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII, och AIV-gods.

Tvärpassage

A 85 Stenpackning & trärester

A 86 Trärester stolphål

A 345 Leryta/planklagd yta

I tvärpassagen mellan husen fanns den planklagda ytan A 345 och den planklagda stenpackningen A 85, med underliggande plank A 86, fylld med aska, bränd sand och skörbränd sten.

Hus 364/396

A 364 Hus

A 396 Hus

Fragmentariskt bevarat hus med stensyll i sydväst bestående av 0,1-0,3 m stora stenar. Ett bevarat hörn av huset fanns i väster, där stenarna var 0,4-0,6 m stora. Ett bevarat stycke lergolv mot det västra hörnet var upp till 0,05 m tjockt. Lergolvet A 396 låg underst och A 364 utgjorde en senare golvläggning eller lagning. På golvet A 396 låg plankrester och fiskfjäll.

Fynd: sammansatt enkelkam, bryne, AII-keramik.

Hus 37a; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus

A 396 Hus

Ett hus på stensyll. Huset 37 fanns i tre underfaser, med tre ombyggda härdar. Härden i fas 3a var ca 1,40x1,00 m stor och bestod av 0,15 m stenar i kanten och något mindre ganska flata stenar, 0,1 m, i mitten och hårdbränt gulaktigt grus. En vag kantkedja kunde anas i sydväst. Härden hörde samman med ett golv av hårt packad sand, grus och småsten, som avslutades mot syllen i ruta M2. Ett träparti från A 396 smet in under husets sydöstra syllstensrad nära det södra hörnet. I nordväst var huset stört av en större sentida nedgrävning.

Fynd: fynden i rutorna är förda till fas 4a.

Passage II

Inga anläggningar har markerats i passagen.

Tomt III

Hus 81/92b; Flerfunktionshus

A 81 Hus

A92b Syllstensrad

Hus 81/92a från fas 2a och b följde med upp i fas 3a, här benämnt 81/92b. Huset visade två separata golvnivåer i profil 5. Huset har brunnit enligt skiktbeskrivning A5:7 och B5:7, där orangebränd sand omnämns. Torvtak.

Fynd: sammansatt dubbelkam (Fnr 10314), bryne.

Hus 96b; Flerfunktionshus

A 96 Syllstensrad

Hus 96b nyttjade den södra syllen från hus 96a i fas 2a & b, men var två tredjedelar så stort som detta. Huset kan ha brunnit att döma av uppgift i anläggningsbeskrivningen om fynd av bränd lera i husets omgivning.

Fynd: ett stycke guldfolie (Fnr 11197), brasförpackning, bennålar, nål av horn, vävtyngder, brynen, smidesslagg, nit, spik, mycket lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 114; Hörnhärdshus

A 114 Syllstensrad + bränt lergolv

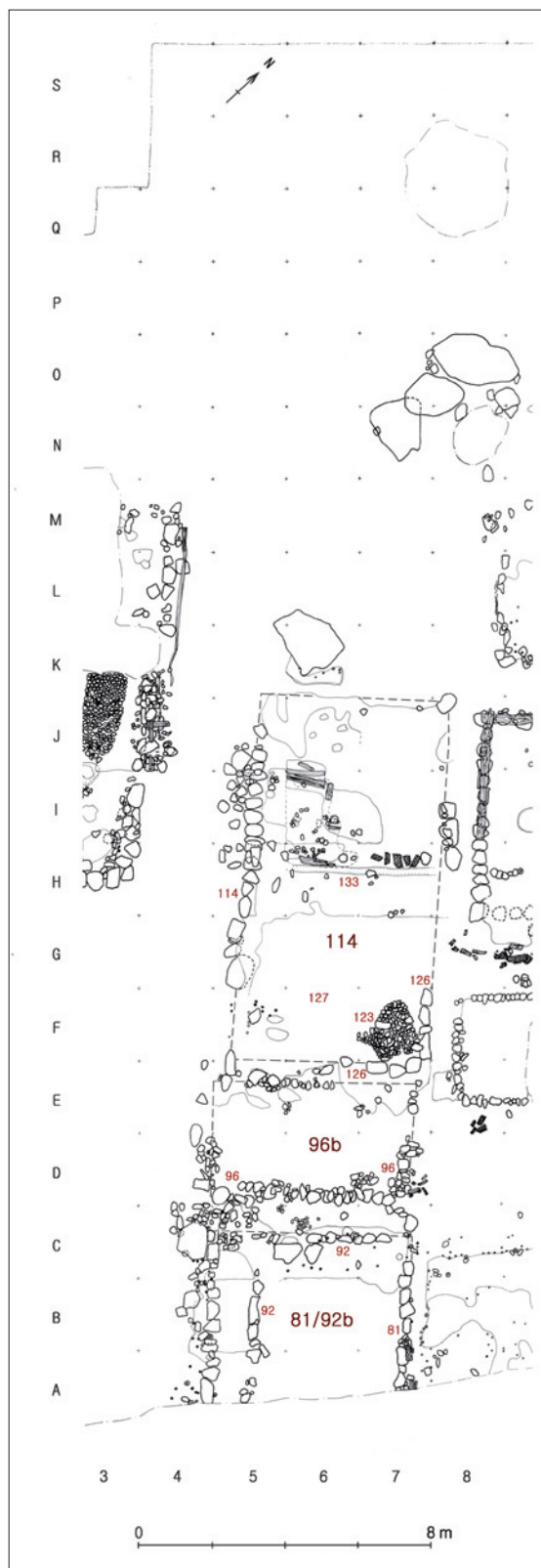
A 123 Stenpackning, härd

A 126 Syllstenar

A 127 Lergolv

A 133 "Väggränna"

Huset markerades av syll i sydväst, nordöst och det östra hörnet samt av hörnstenar i syd och nord. I öster fanns en hörnhärd; en stenpackning innehållande kol, sot och aska vilket även förekom runt härden som stod på ett lergolv. Tvärs genom huset gick en 4 m lång nedgrävning, 0,1 m djup fylld med bränd sand och kolbitar, strax intill låg några brädrester i NV-SO riktning. Denna anges i anläggningsbeskrivningen som en ränna för en möjlig upprättstående innervägg. Huset har brunnit och ett brandlager av bränd sand/lera, upp till 0,1 m tjockt, fanns nära syllen i sydväst.

Figur 39. Tomt III i fas 3.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 11527), kalkstensfragment, glaspärlor, bärnsten, bennålar, sländtrissa, stylus, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, skärvel, bryne, vävtyngd, mycket lerklining, allmänt svartgods och AIV-gods. Huset delar fynd från fas 2a.

Tomt IV

Hus 221

A 84a Flätverk

A 221 Hus

Ett flätverkshus utan syllstock, med tre stenskodda jordfasta stolpar ca 0,1-0,15 m diam i den nordvästra vägglinjen och däremellan flätverk synligt som rader av störhål, 0,03 m vida. Närmast den nordvästra väggen fanns ett heltäckande lerlager som övergick i grusig sand mot nordost.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 17925), dubbelhelkam (Fnr 17628), bärnsten, bennål, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, skärvel, brynen, små mängder lerklining, allmänt äldre svartgods och AII-gods.

Hus 225a; Hantverkshus, vävstuga

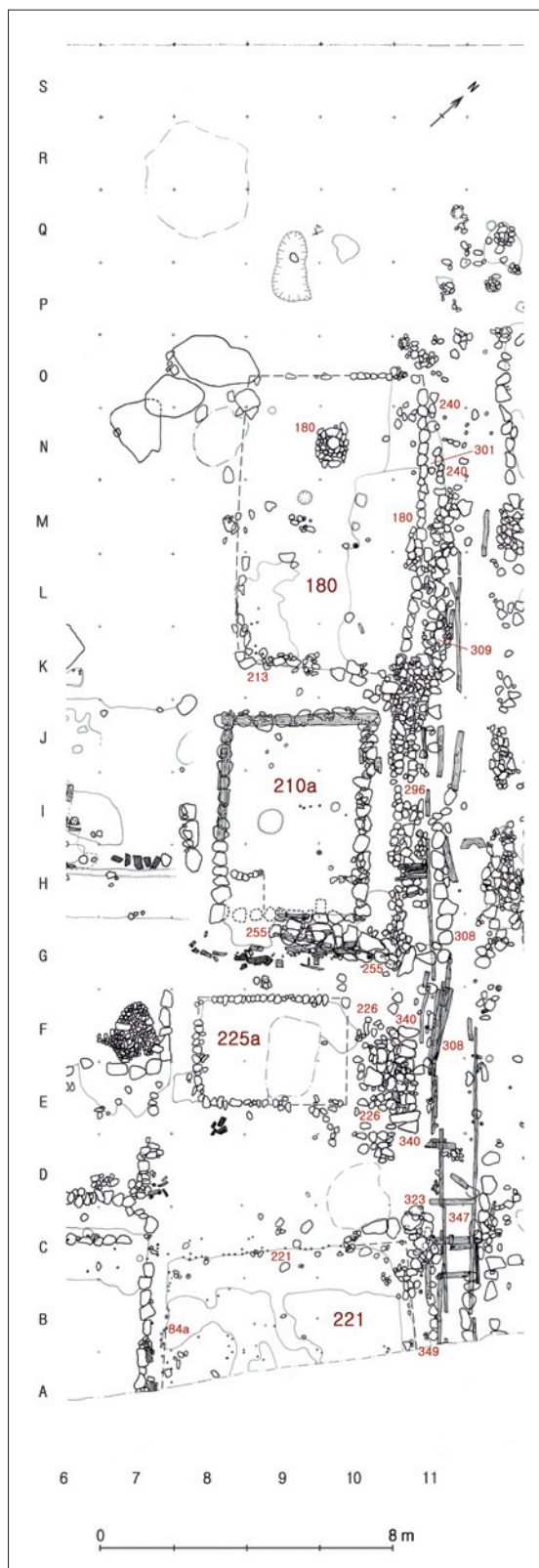
A 225 Hus

A 226 Stenlagd gång

A 340 Stenläggning

Ett hus på stensyll i nordväst, sydväst och sydost. Inga väggkonstruktioner fanns bevarade. Tunt lergolv, 0,01-0,05 m tjockt. I utomhusmiljön nordost om huset fanns en kraftig stenpackning/stenläggning bestående av A 226 och A 340.

Fynd: auripigment (Fnr 17618), en ringskatt bestående av 51 tennringar med glasinläggningar (Fnr 17452), sländtrissa eller pärla av glas (Fnr 18147), glaspärlor, vävtyngder vid vävstol samt flera vävtyngder spridda i huset, sländtrissor av volhynisk skiffer och av kalksten, bennål, slipsten av sandsten, bryne, flera glasfragment, islugg, oidentifierade järnfragment, läderfragment, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Söder om huset påträffades ett grovt textilfragment på utomhusytan.

Figur 40. Tomt IV i fas 3.

Hus 210a; Hörnhärdshus

A 210 Syllsten

A 255 Stenlagd gång

Ett knuttimrat hus på kraftig stensyll med bevarade stockar i nordväst och sydväst. I väst fanns en bevarad knut. I huset fanns ett antal större och mindre stolp- eller störhål. Huset har haft en hörnhärd i söder. En kraftig stenläggning låg i tvärpassagen sydost om huset, anslutande till passage III.

Fynd: auripigment (Fnr 16923), glaspärlor, guldfoliepärlo, bennålar, hornnål, sammansatt enkelkam, vävtyngder, brynen, nit, hornspill, något läderfragment, gjutform av sandsten, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 180; Mitthärdshus

A 180 Hus med härd

A 213 Hus

Hus med syllstensrader i sydost (A 213) och nordost varav den nordöstra var kraftigast. I nordväst och sydväst fanns endast vekare fragmentariska syllar. Mitthärd i nordväst. Stolphål kan antyda inre parställda stolpar. En sträng flätverk löpte i den södra delen av sydvästra vägglinjen. Bränd sand med kolrester och annat organiskt material indikerar att huset kan ha haft torvtak. Huset har brunnit.

Fynd: glaspärlo, bennål, brynen, vävtyngder, diverse järnföremål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Norr om huset fanns ett avsatt lager hornspill, även något hornspill inne i huset.

Passage III

Kavelbro

A 240 Syllstensrad?

A 296 Stenpackning

A 301 Hus?

A 308 Syllstensrad

A 309 Hus

A 323 Stenläggning

A 347 Träbeläggning i gränd

A 349 Vit lera, uppkastad ur tomtgräns?

Passage III hade bevarade fragment av kavelbroläggning i trä från ruta B2 upp till ruta N11 i norr. Denna var lagd på stenrader och stenpackningar som under grävningen ibland tveksamt tolkats som syllstensrader till hus, men dessa tolkningar har successivt kommit att ändras under fasbearbetningen av materialet. Under stenraden 240 låg ett lerlager, A 301. Längst ned i sydväst, mot hus 221, låg en liten vall vit lera som tolkats som ett eventuellt uppkast ur ett tomtgränsdike i anläggningsbeskrivningen, A 349.

Tomt V

Hus 334a; Flerfunktionshus eller fähus

A 334 Hus

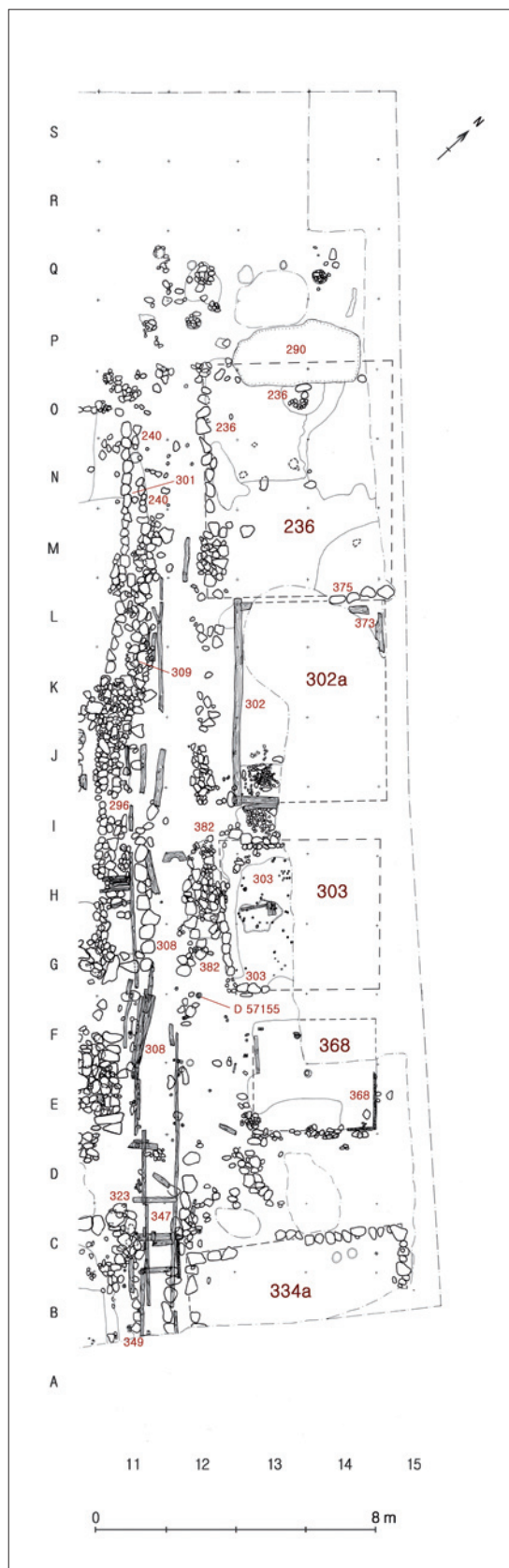
En stensyll av ca 0,2 m diam stora stenar i sydväst, nordväst och nordost. I väster fanns en lucka i syllen som kan ha antytt en ingång. Inga spår fanns efter väggkonstruktioner. Golvet bestod av ljusgrå lera med 10-20 cm avsatta gödsellager.

Fynd: eldstål, glaspärlor, tinblsein, bennål, hornnål, hornsked, textilfragment, oidentifierade järnföremål, vätyngder, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 368; Flerfunktionshus

A 368 Hus + flätverksstaket

Ramverkshus med flätverk på syllstockar till övervägande del lagd utan stensyll, förutom i sydost. I nordost och sydost låg två syllstockar som bildade ett bevarat östligt hörn, med runda hål för flätverksstörar och avlånga tapphål för hörnstolpar. I den nordöstra syllstocken fanns även ett tapphål för en mitt- eller dörrstolpe. Den sydöstra stocken var 6-8 cm bred och den nordöstra 9 cm hög. Diametern i störhålen i den nordöstra syllen var ca 3,5 cm och dessa var borrade med avstånd av 8,5-9 cm. Tapphålet för hörnstolpen i den sydöstra syllen var 11,5x3 cm stort. I den nordöstra syllen var tapphålet/hörnstolpen säkrad av en genomgående dymling, 5 cm lång och 1,5 cm tjock, nära syllens överkant. Golvet var skiktat i två lager lagda direkt på varandra, det äldre var av grå homogen lera, det yngre blandat med bränd sand och jord, och smet upp över den nordöstra syllstocken. Husresterna

Figur 41. Tomt V i fas 3.

överlagrades av ett sandigt orange lager tolkat som bränt torvtak. Delar av syllstockarna togs in som preparat. Dessa var obearbetade på undersidan och på den sydöstra satt (tall-)barken fortfarande kvar. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: silverhänge (Fnr 28903), karneolpärla, sländtrissa av kalksten, eldstål, träföremål, bryne, lerklining, allmänt äldre svartgods, och AIV-gods.

Hus 303; Flerfunktionshus eller fähus

A 303 Hus

A 382 Stensamling, stenläggning

Hus på stensyll med lergolv. I den sydvästra syllstensradens västra del fanns ett avbrott som tolkats som ett eventuellt dörrhål i anläggningsbeskrivningen. I golvet fanns flertalet pinnhål. I den centrala zonen runt pinnhålen bestod golvet av blågrå lera, medan den zon närmast väggarna som var fri från pinnhål visade upp en något mjukare gulgrå lera som gick upp mot syllen och in mellan syllstenarna. I golvet fanns två gropar, 40 cm och 120x70 cm, fyllda

med den gödsel som även täckt golvet. I den större gropen fanns rester av ett laggkärl och glaspärlor. I den mindre gropen påträffades en kamskena. Utanför husets sydvästvägg, ut mot passage III, fanns en kraftig stenläggning, A 382. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: guldfoliepärla, glaspärlor, sländtrissa av bränd lera, sammansatt enkelkam, kamfodral, ett flertal järnföremål varav två broddar, laggstavar, läderfragment, bryne, AII-gods.

Hus 302a; Hörnhärdshus

A 302 Hus

A 373 Hushörn och syllstensrad

A 375 Syllstensrad

Knuttimrat hus utan stensyll förutom en hörnsten vid det södra hörnet. Innermått 5,30x3,80 m. Den i SO-NV riktning löpande stocken hade ett hugget urtag för knuten vid den sydvästra änden. Den fragmentariskt bevarade sydöstra stocken omnämns i anläggningsbeskrivningen som "skålad?" upptill. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i den nordöstra

Figur 42. Lergolvet och det delvis bevarade understa stockvarvet till det knuttimrade huset 302a, passage III i mitten och stenpackningen A 296 överst. Foto från nordöst.

Figur 43. Det södra hörnet av hus 302a med antydning till överliggande långdrag, en längsgående urskälning i stockens översida. Foto från öster.

delen av schaktet, men i norr fanns ett tredje hörn bevarat. Golvet var av ljusgrå lera som smet över den sydvästra syllstocken. I södra hörnet fanns en ca 1,0x1,0 m stor hörnhård, som var 0,3 m djup i profil, varav den understa decimetern bestod av en asklins.

Fynd: glasfragment, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Huset delar fynd med fas 3c.

Hus 236; Mitthärdshus

A 236 Hus + lergolv + härd

A 290 Nedgrävning

A 375 Syllstensrad

Hus med bevarad syllstensrad i sydväst och ett mindre parti i sydost. Lergolvet smet ställvis upp mot syllstenarna i sydväst. I norr fanns en mitthärd som senare byggts om till härden A 235 i påföljande fas. Mitthärden var till hälften störd

av en större tidigmedeltida nedgrävning, A 290, som gick igenom faserna 3 och 4.

Fynd: glaspärkla, sländtrissa av keramik, brynen, vävtyngder, smärre mängder lerklining, ett par spikar, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Tomter och hus i underfas 3b

Tomt I

Hus 388b

A 388 Hus fas I-III

Huset vilade på samma stensyll som hus 388a i fas 3a. Det hade en hård grå golvlera med inslag av kol och sot, ovan denna fanns ett avsatt lager med mycket kol och sot i ytan samt aska. Golvet var komplett i den del av huset som grävdes fram och sträckte sig även något utanför stensyllen. I lergolvet fanns flera olikstora stolphål, runda och kvadratiska, parallellt med vägglinjen samt en rad tvärs mot vägglinjen som tolkas som en eventuell innervägg. Rader av pinn- eller störhål löpte SO-NV i golvet parallellt med den nordöstra vägglinjen. Två större stolphål, ca 0,15 m i diam, fanns nordost om syllstensraden, d.v.s. utanför huset.

Passage I

Kavelbro

A 355 Broläggning i passage/gränd

Plankor i NV-SO riktning i rutorna E(-1) och F(-1).

Tomt II

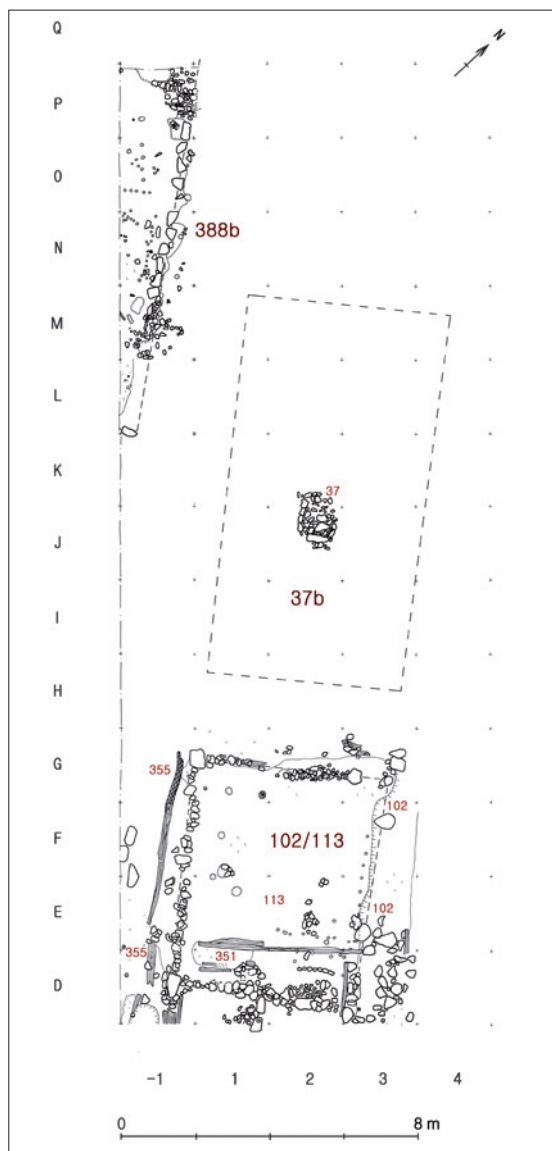
Hus 102/113; Hörnhärdshus

A 102 Syllstensrad? med lergolv/hus

A 113 Hus, lergolv

A 351 Träkonstruktion/härd?

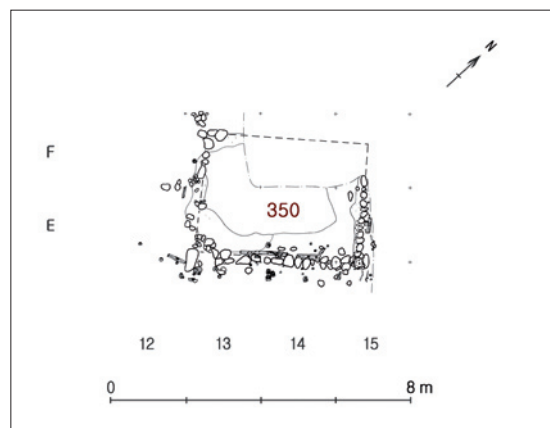
Huset 394/396 från fas 3a hade i fas 3b ersatts av huset 102/113, och har att döma av syllstensradernas utseende varit ett ramverkshus. Huset hade en syll med kraftigare hörnstenar och med

Figur 44. Hus tillhörande fas 3b på tomterna I och II.

större stenar under sydväst- och sydostväggarnas mitt samt två mellanstenar i nordostväggen. Huset hade lergolv som smet upp över vissa av syllstenarna. Lera var också utlagd strax utanför huset. I den sydöstra delen fanns en nedgrävning med träplankor. I den sydvästra delen fanns några stolphål och i den nordöstra en rad pinnhål. Hörnhärd i öster.

Fynd: balansvåg (Fnr 25667), kamfodral (Fnr 26182), glaspärlor, brynen, vävtyngder, bennålar, halvfabrikat till dubbelhelkammor, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 45. Hus 350 på tomt V, fas 3b.

Hus 37b; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus

Härden hade lagts om i hus 37a från fas 3a.

Tomt V

Hus 350; Flerfunktionshus

A 350 Hus

Huset 368 i fas 3a ersattes i fas 3b av hus 350, som liksom föregångaren var ett ramverkshus med flätverk på syllstockar och stensyll. Sydost om den sydöstra syllen fanns tolv stolpar i rad, spetsade nedtill, som lutade mot huset i vinklar mellan 15-45 grader, varav flertalet lutade med 35-45 grader. Lergolv med finkornig grå sand. Utanför huset låg ett gödsellager mot hus 334 i sydost.

Fynd: ringspänne av kopparlegering (Fnr 24493), nålhus av ben (Fnr 25945), smyckekedja av kopparlegering, dymlingar, nål av horn, smärre mängder smidesslagg och hornspill, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, amforagods.

Tomter och hus i underfas 3c

Tomt I

Hus 388c

A 388 Hus fas I-III

Huset vilade i stort på samma stensyll som husen 388a och b. Oklar begränsning mot nordväst. Ljusgrått lergolv med en 0,2-0,3 m bred spalt av obelagd golvnivå närmast vägglinjen.

Tomt II

Hus 37c; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus

Härden lades åter om i hus 37.

Tomt IV

Hus 209; Hantverkshus, smedja

A 209 Hus

A 217 Kolgrop

Ett ramverkshus med flätverk utan syll, med stolpar nerdrivna direkt i marken, dock med en

stenrad i den nordvästra vägglinjen. I husets norra hörn stod en något grövre kluven stolpe. A 217, en rund kolgrop, ca 0,4 m i diam, med lerskoning, knöts till byggnaden. Anläggningsbeskrivningen öppnar även för en tolkning som en öppen obebyggd yta hägnad med flätverksstaket, men tolkar i en senare anteckning anläggningen som en smedja, med ledning av kolgropen och en stor nötning på golvet.

Fynd: trädetalj av vävstol (?) (Fnr 17351), degel, skärvar, brasförpackning, bryne, bennål, flinta, oidentifierade järnföremål, lerklining, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 225b; Hantverkshus

A 225 Hus

En utveckling av hus 225a i fas 3a och 3b, med ombyggd stensyll. Inga väggkonstruktioner fanns bevarade. I utomhusmiljön nordost om huset låg en stenpackning/stenläggning.

Fynd: samma som i hus 225a, fas 3a.

Hus 210b; Hörnhärdshus

A 207 Härd

A 210 Syllsten

En utveckling av hus 210a i fas 3a & 3b. Huset hade i fas 3c fått en kraftigare accentuerad hörnhärd i söder.

Fynd: samma som i hus 210a, fas 3a.

Passage III

Kavelbro

A 296 Stenpackning

A 308 Syllstensrad

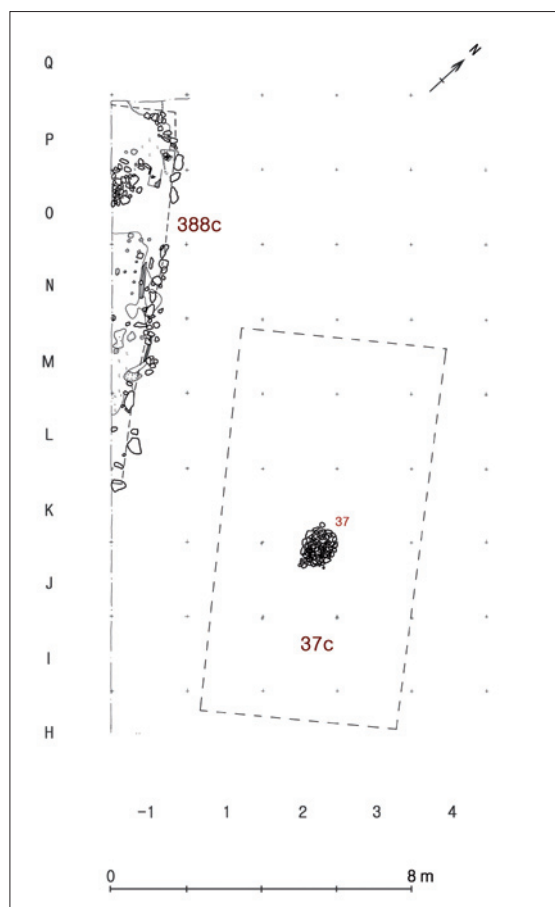
A 347 Träbeläggning i gränd

Passagen visade spår efter kavelbroläggning som vilat på stenrader längs passagens sidor.

Tomt V

Hus 334b; Hantverkshus

A 334 Hus

Figur 46. Hus tillhörande fas 3c på tomtarna I och II.

Figur 47. Hus tillhörande fas 3c på tomterna IV och V.

En utveckling av hus 334a i fas 3a och 3b. Ramverkshus med flätverk på syllstockar och stensyll. På syllramen, som huset till största del övertagit från hus 334a, låg syllstockar med borrade hål för flätverksstörar och urtag för mittstolpar. Hushörnen var skadade. Dörren låg i husets västra ända mot nordväst, med tre ingångsstenar och flankerad av urtag för dörrstolpar. Den sydvästra delen av den nordvästra träsyllen var 13 cm bred och 3 cm tjock, med störhål 2 cm i diam med 13 cm mellan hålen; medan stocken norr om dörren

var 9 cm bred och 8 cm tjock och hade störhål ca 2 cm diam med 16 cm mellan hålen. Huset hade ett golv av grusig lera. Flätverk i husets mittaxel kan antyda en mellanvägg. Huset tolkas i anläggningsbeskrivningen som ett bostadshus.

Fynd: ringspänne i kopparlegering (Fnr 23826)), vävtyngder, nål av horn (ben?), små mängder hornspill, eldstål, textilfragment, smidesslagg, smältkula, degel, bryne, flinta, glasfragment, oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Av huskonstruktionen tillvaratogs en syllstock (Fnr 28693), ett underlag för stolpe med rektangulärt urtag (Fnr 28694), samt kilar instuckna under en lös del av syllstocken nordost om dörren (Fnr 28696 och Fnr 28697).

Hus 341; Fåhus

A 341 Hus; stall

Hus 341 ersatte hus 350 från fas 3b och hade en gles stensyll och ett fragmentariskt hörn med syllstock i väster och fragment av jordbundet flätverk och träfragment i de övriga vägglinjerna. Golvet bestod delvis av lera och sand som övergick i ett 0,05 m lager gödsel och träflis i sydost och i väster. I sydväst låg 5 flata stenar, ca 0,2-0,5 m stora, som tolkats som ingångsstenar. Sydost och sydväst om huset fanns flera stolpar i varierande storlek, varav några av de sydostliga var snedställda in mot vägglinjen. Huset har tolkats som ett fåhus, kanske en svinstia, att döma av sin ringa storlek.

Fynd: skedskaft av trä (Fnr 25913), glaspärla, guldfoliepärla, bennål, bryne, järnsöljor, dymling, lädersko, flinta, hamprep, slipsten i sandsten, oidentifierade träföremål, vävtyngd, bennålar, AIV-gods.

Hus 295; Hönshus

A 295 Hus/golv

Hus med NV-SO stensyll (ca 0,2 m stora). I denna fanns två kraftiga upprättstående plankor nedslagna i marken. Flätverk utan syllstock i den sydöstra väggen. Golvet bestod av fin sotblandad sand uppblandad med halm och bark med tjocka

avsatta lager med gödsel och äggskal. I huset påträffades ett stycke vadmal som låg dubbelvikt med en (höns?)fjäder i vecket.

Fynd: ornerat benskaft (Fnr 27415), valkad vadmal (Fnr 27147), äggskal (Fnr 27148), (höns?)-fjäder, glaspärlor, lerklining, bärnsten, flinta, bryne, hornspill, AII och AIV-gods.

Hus 302b; Hörnhärdshus

A 302 Hus

A 373 Hushörn och syllstensrad

En utveckling av hus 302a i fas 3a och b. Knuttimrat hus utan stensyll förutom en hörnsten vid det södra hörnet, som fått ett nytt golv i fas 3c.

Fynd: fragment av glasbägare (Fnr 22939), glaspärlor, bennålar, brynen, vävtyngder, lerklining, järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 48. Det bevarade syllbörnet till fäbuset 341 till böger, syllramen till bantverksbuset 334b till vänster vid profilen och rester av kavelbroläggningen A 347 i passage III. Stenläggningen A 323 upptil tillhör tomt IV i fas 4. Foto från öst-nordöst.

*Figur 49. Genomgång av jord på backbord. 27/12 - 1988. Fr.v. Eva Svensson och Leif Rubensson.
Foto av Mikael Karlsson.*